

НАНА ОЧЪАЛ

ШЕИРХО, ГЪЕКЪАБТХО.

Тоғолмотеке Институтини Азизкозонами.

Алиев

февраль 2003г.

АЗЫРБЕДЖАНИ ДОВВЛАТИ НАЫШРИЙАТ
БАЪКУ — 1996

ГЪАЧЪШИЙО ЖОРА КЕЧААРИ

Кирка гачъстийа Жора Кечаари
Редактор: Ј. Ајдынса
Риссам: Агајева Сима

НАНА ОЧЪАЛ.

Шеирхо, гъекъаьтхо, драма. Б. Азарнаьшр, 1996

А 61 Удин музин гъаьечи ме алманахи бош Азырбаджана кархала уди цамкълалхой Ваьтаьни, нанай, очъали аьмхун цампи шеирхо, гъекъаьтхо, гъамал са акесунла драмане таледе. Гълал заьгмаьтен, кархсунен, гъар джи клула уькехун чуресунен мецамурхостла тумла гане бикъса.

Шеирхой, гъекъаьтхой келе пайастла халхырхой къате цамла достлугъахун, амдархой ваьтаьнаь борджажахун, шотлогъой сун-сунла уькехун чуресунахуне аьйит тайса.

А 4701000000—8 104—94
М 651(07)—96

ББК С (удин)2

ISBN 5—552—01512—6

© Азернешр, 1996

КИАЛКИАЛТЛОГЪО СА ГЪЕМА АЪИИТ

Удийох Киафклаза бакала хури халхырхохун соьготун. Буькъаьластла мадал бакайиттун шотлогъой тарых гъазар усенхоне гъесаь бакса. Гъеродотухун чъо йач гъема-гъема шаьрен, алимен, Азырбаджана гъари-тацитлогъон ичогъой цамурхостла удигъохун ехлаьттун саке.

Чъоваки бачъусенхостла удигъой бош шеир, гъекъаьт цамкълалхой нубаксуна веьбакес тене бако. Са моно серине ки, гъайсаьтгинаьл цирик шотлогъой цамур киреци джойь са кирке бош чап тене баке. Шотлайнакълат биси члатурхостла цамецитлогъохун гъейинейнакълат нес баьнеко, гъиккал тене манде. Серине, удигъой нагъылдо, бавогъой аьйитмух джойь-джойь киркурхой, журналхой бош талецене. Ама шорхал удигъой аьдаьбийаьтаь той тастейнак келе мале.

Ме бачъусенастла удигъой аьдаьбийаьт Гъайик Къоасаари цлийахуне гъачь. Шоно малал кархи бакайин, плаь драма ("Байинкъуна", "Таьзакъуьл"), вицлурхон, шеир, маьгъурхойнакълат аьйитмухе цампе. Гъ. Къоасаарин кала аьшурхохун соьго дуйнаьне чалхеци кломпозитор Уь. Гъаджыбаьйови "Аршин мал алан" опереттина удин муза тараци тамашина лахсуне баке. Уькаь къачтлалоо мононе ки, Гъ.Къоасаарин цамурхохун келе мал пайе манде. Шотлай 7 шеираь баьгъаьйби ме алманахацан баде.

Ме алманахи бош шеирхо, гъамал гъекъаьтхо талеци Бакир Шириниенн оьмуьрин ошел цирик Ниьже бакала завогъла шофере аьшбе. Гъам нанай, гъамал Азырбаджанин музин шеирхо, гъекъаьтхоне цампе. Шотлогъой мал пай Къаьбаьлаь района чегъала "Муьбариз" - "Талибийаьт" (гъаьйсаннин ций "Къаьбаьлаь" не) кълаета чъахъецене.

Ашотл Удиногълунен келе усенхоне шеире цаме. Шотлогъой са пай ала ций тлаьнеци кълаета, "Ваьтаьн наьгмаьси" цийла алманаха, (Баькуь, 1989) череьне. Удин музин цемаци шеирхо сиптлаьме кирке боше таледа.

Вачик Ашувааринен 30 усенахун келе айлуго даьсе таде. Аьдаьбийаьтаь, шеираь укьен чурегьала са амдаре баке. Га бафтлатан ичинал гьекйаьтхоне цампе. Гьекйаьтхоне ме кирке бош кIалпес бананко.

Ианал 1949-1950 усенхохун магьай гьам нанай музей, гьмал Азырбеджанин музин шеирхойан цаме. Шотлогьой келе мал са пайа ала цитлангьейи клазетин коьмайен клалкIалтлогьо пIапIесбейан. Удин музин цамецитлогьой са пайа ме кирке коьмайенейан пIапIесбса.

Алманаха шеирхо, гьекйаьтхо, гьамал очеркI тадеци Майис Кечааринен бохой чIатIе цамене. Нияже, гьамал кьонши айизмугьой амдархон шотлай шеирхо, юмористик клуплетхо келетIун ибаке. М. Кечаари Азырбеджани шаирхой шеирхо удин муза тарали джамагьата пIапIесбесунастаIал келене чалхеце.

Едик Кьозсаари гьакиме. Ама аьдаьбийаьтаь, шеираь дугьеци са амдаре. ВахтI баьгьаьйбатан нанай музин шеирхо, маьгьурхойнакI айитмухе цаме. Шотлай кьаьлаьмаьхун чIери 3 кьаьлаьмаьхун чIери 3 шеираь алманахайнан баде.

Йаьшаь Дурмушаариненал шеирхой келетIу Азырбеджанин музине цаме. Нанай музаал ейехун тене чIевкIса. Ме шеирхохун са пайа клалкIалтлогьо пIапIесйанбеса.

Авабаки бананко, удин музе пIаь диалектIтIухбу: Нияже, Огьузи (Ваьртаьшини). Алманаха цамур гадецийорох НияжелехунтIун. Банеко НияжIугьой цамурхо клалпсун Огьузи удигьойнакI охари нубакане. Джобий йакь баьгьаьйбес тейан баке, беш куьнаьгьаьхун чIовакестIатIун.

Самалал кирке тIетIири аьмхунийан песун чурусa. Удин муз цамнутI музурхохун согьоне. Ме киркаь Ибер-КIафкIази музурхойнакI урусин графикинен дуьзбаки тIетIиренйан таде. Алманахи цийа "Нана очьал"йан лахе. Ваьтаьнаь, очьала, наногьо самалал келе чуресуна коьмайбайин, пес байанко амци гала тейан аьшбе.

НехтIун жIогьул багьатIан самджи егьала гьуш бачайнане бакса. Беш ме киркал удин поезийин бачайнане. Банеко, егьала чIатIурхостIа метаьр киркур келе чIегьале. Кирке чIоье чIейсунейнакI йакь хьайпитIогьо, коьмай аkestитIогьо, хейир-дуа тадитIогьо укьехун нехийан: диристIаканан!

ГьобьраьтIуь клалкIалоорох, исаьаьл аьйит ефине. Киркаь пера-пера, чIо-чIо кIалпанан, беш аьшлаь ваьн той таданан.

"НАНА ОЧЬАЛ"а ХЕЙИР-ДУООХ Поезийин са музебу

Удигьой муза тез ава. Ама поезийин музаахун, саьнаьти музаахун хавар бузах. Авазу ки, гье миллаьтаьхун баксуна. Манин музин аьйитIсуна нубеьгьаь, поезий"ин, саьнаьти са музе бакса. Шотлогьон са музинтIун аьйите. ЦамкIалхон, саьнаьти амдархон усун муз баьгьаьби суна бех бафтIес батIункса.

Мал буькьаьлла са халхе- удигьой поетик муза бех бафтIи муьхьуз баке, песуне ки, ме халхенал шеирин музин аьйитIес банекса, из укьехун чIовакитIогьо ме музин клалкIалтлогьо пIапIесIес банекса.

Удигьой музин чIегьала ме кирке цийенал келе аьйитенех. "Нана очьал"- аьхигьл-нйшIа гьар са гала очьален са музине.

Келез чурегьо "Нана очьал"ен бохой оьмуьр, шагьатI шеирхой, маьгьурхой оьмуьр чIовакестIане, клалкIалтлогьо муьхьлугь, ацIар бехбафстIун пIапIесIане. Без шагьатI чалхала Нияже айиз ме шеирхой, маьгьурхой ваьтаьн бакане.

МУСА ЙАГУПИ,
шаир

УЬКЕ МУЬХЬЛУГЬ

Шаир тезу. Гьекйаьтхоал тез цаме. Алимзу. Без аьш Азырбеджани-КIафкIази Албанийин биси чIатIурхой тарыха Хьаьвесун, зомбаксуне. Гьаьйсаьнин кинаь тIе чIатIурхостIаал Азырбеджана келе халхуре кархе. Шотлогьохун согьоал удийохе баке.

Хьай укIайиз, удигьохун аьйит хьайкIала келе цамуруз кIалпе. Ама ме музин цамеци поетик материал-шеирхой,

гьекйаьтхой киркав тез ламанде. Шотйайнаквал ме муьхъуз баки. Ме аьшлаь бел пнапеспийорох диресткьятгун баки удиго чалхестейнак! желе лазымлу са аьштгун бикье.

Уькехун чурузгьой ки, егьала чатгурхостгаал удин музин киркур чегьане, буькьаьластга мал бакала ме халха аьхил-нъшга амдархо чалхестане.

*ФАБРИДАБ МАБММАБДОВА,
алим, тарыхи елмхой доктор.*

ГБАЙИК КЪОАСААРИ (1893-1920)

МАЙАН БЕЗ БАЛА?

Ми иьжеснанае, мушен выгынне,
Буса удурхон буруго зозонне.
Уьше пул тпапкга ви йакъаз бегьса,
Майан джан бала, нана бисане.

Жюгула къушурхон нехтгун егьалну,
Пайизе мушурхон нехтгун егьалну,
Оджагьхо мучпесун, хачурхо къужбсу
Ви йакъаз бегьса, уьше оьнепсун.

Баски непе бош азкга ви чьойа,
Къужби мучузне ви тарлан бойа,
Мугьуруз бакса, ва тез баьгьаьйбса,
Бул-туре тпапкга, бистга оьнеькга.

Тазса йакьурхо хавар ибакса,
Цамур пийе бош кагьызуз гьакьса,
Хьайбаки езсап, попа цецекга,
Майан, без бала, бистга оьнеькга.
Майан джан бала, нана бисане.

ГЫКАБН ВА БЕСПСА

Гьикабн ва беспса джайил,
Упа гье кьачун аке?
Дуййнаь оьнеьнин коже,
Оьнеьйал ви уьке.

Муш выгькга танеса

За тене таштга,
Аьм таданан зуал пуркгаз,
Даьрден чьаместга.

Шина хохбе кьаьнаьдаь,
Пурпес тен бакса?
Шина кацпге умуда,
Гьун ва бесунбса?

Муш выгькга танеса,
За тене таштга,
Аьм таданан зуал пуркгаз,
Аругьон чьаместга.

Ва сал бесмаба джайил,
Пулмух негьга дуййнаьне.
Егьала гьи оьнеьне,
Тагьатган пурум оьнеь.

ТАБЗАКУЬЛ

(“Таьзакьул” драминахун нанай маьс)

Каьтаь куьлчаьну, без Таьзакьул,
Са коьзаьлчаьну, без Таьзакьул!
Калун гьун баки, без Таьзакьул!
Са гьи тен аки, без Таьзакьул!

Тпанки, тпанки, тпанки без Таьзакьул
Без Таьзакьул, ай без Таьзакьул!

Чьойе вардвахбу, без Таьзакьул,
Уьке даьрдвахбу, без Таьзакьул,
Гьалвин кюкгалну, без Таьзакьул,
Йакье лохолну, без Таьзакьул!

Тпанки, тпанки, тпанки без Таьзакьул,
Без Таьзакьул, ай без Таьзакьул!

Йаьйлугьа хьайпа, без Таьзакьул,
Гьалвина пайба, без Таьзакьул,
Калун гьун баки, без Таьзакьул,
Тойдаз ва таки, без Таьзакьул!

Танки, танки, танки без Таъзакъул,
Без Таъзакъул, ай без Таъзакъул!

ДУЪКАЪНХОЙ БЕЪШ

Дуъкаънхой беъш! гъаммишаъ,
Еки, акIа тамаца!
Ехлътхо уьмуьх лаха,
Хъайбаки тангъо оша.

Балам, балам ай балам,
Ахшумпанан, коьфбанан!

Тила меймун джупене,
Къаьнден чайъаь хупене.
Из къонджугъонал шотIо,
Амдархой бош тIапIене.

Балам, балам, ай балам,
Ахшумпанан, маъгъпанан!

СунтIин таъраъ фарене,
Уьк гадала ганхохун.
ТIесунтIинал маъгъеьне,
Беш чIоваки гымхохун.

Балам, балам, ай балам,
Ахшумпанан, маъгъпанан!

Чайчи Баъгъаьр ТIинестIа,
Тума ламанди бинестIа,
ХохебаксIа айакъхо,
Амдар чайнутI манеста.

Балам, балам, ай балам,
Ахшумпанан, маъгъпанан!

СА АЪШЗАХБУ...

Са аьшзахбу капIала,
Без га манеди цапIала,

Хеъйеъгъари неъшумбул,
Гъунун манде за тIапIкIала?

Ерикъ гъари пIапIене,
Аьшлен чъомхо тIапIене,
Ви гану цапестейнакI
УнкIо келе капунне.

Къаьн-уьгъын гъарийо,
Бугъалбаксун чIерийо.
Тапан буса аьшузбса,
Шумал тен ечерийо.

Са избашину кала,
Йурдвахбу гъема гала.
Гъар гъи вайнакIуз аьшбса
Шой без аьшлаъ шин бала?

ЗУ ИСАЪ КЮЖА ФАЪЛДАЗ

(*"Таъзакъул" драмаханун Таъзакъули маъсъ*).

Зу исаъ кIожа фаълдаз,
Без куьруьгъо чуьт аьлдаз.
НехтIун амдар егъале,
Хена бапи чайъ жIалдаз.

Бех бафтIезу, гъаьнаьй тене,
Къуша пурпса бартенне.
Фарен, маъгъеьн ташаятIун,
Щийал бетIун чаркене.

АнкIо пийин гъимебо,
Ва са таъзаъ бинебо,
Зу гъикаъзбо, пIой тIе гъинаъ,
Ахыр тазгъо хатина.

ОЪЛКИН АШУГЪ

Оьлкин ашугъ ваьн буьлбуьлко,
Фарпанан без маъгъурхо.
Нияже коьйчайъ ваьн бинурхо

Маъгпанан без даърдурхо.

Бакез чоъла бахчин тӀупул,
Цампи жӀогълин доъшейнакӀ
ЧукетӀун за тахчин нукъул,
Мандез маъинън къачейнакӀ.

Мо гье аьшад ай буьлбуьлхо,
Иараб, даьрд са зайнакӀе
Нияълеъ музнутӀ ваън бинурхо,
Къач дуьйнаъне ваъйнакӀе.

БАКИР ШИРИНИ (1923-1992)

КЪАББАЪЛИНАЪНЕ

Уьмуьх даха, уклаз ва сого-сого,
Без уькен чурегъал Къаббаълинаъне.
Джой ганхо гьекъкъара таракӀайизал,
ЦицикӀлаб жӀогъулал Къаббаълинаъне.

Усенхой зинджирхо йайнакӀ баркӀала,
Дуьйнаъне джаьр зани икид кӀалкӀала
Оъийне са биси тарых ефала,
Калбогъой тӀе кӀудал Къаббаълинаъне.

Бум бол шавалутӀла, Нияъл ерекълане,
Вандамкъа Гьямзаъли тӀулда, уькълане,
Мейвоох Кирбсунен сал чаркӀал тене,
ТӀе еъина ходурал Къаббаълинаъне.

Ай Бакир, кархсейнакӀ шагъатӀ гайахбу,
АцӀар уькуьрхохун камлугъ тейахбу,
Очьала уьк тади амдархойахбу,
ЧьомацӀи чӀатӀурал Къаббаълинаъне.

ХАЗАЛ

Хазал без оьмуьрин кирке перане,
Из бош иъжӀеънаал, жӀогъудал буне.
Хазал ахсибайхой кала тӀанӀакӀе,
Из бош аки гьинур джовъракъ чурпене.

Хазалин чъайастӀа бакала кицӀур,
Беш нучловакестӀи гьинурхой цӀине,
Ва куркурен муьхътӀи ала еътӀала,
ТӀе кулмухал нана таъбийаътине.

ГЪИКАЪЗ АКӀСА

Ай хуьйаьр, авану ви пулмугъостӀа
Уьше гьам гьенахун зу гьикаъз акӀса?
Къапагъо са чале, нетурал сисе,
ХаштӀалеи мандакӀлугъ гьакъсуназ акӀса.

Са тӀоьгъоьл жӀогъуле, цицик адбикъа,
Сун-суна чуресун, гьам кархсун акӀа.
Са тӀоьгъоьл лашкӀойе, фаркӀа, аьчикӀа,
Амдархой муьхъ гьинаъ баксуназ акӀса.

Ай хуьйаьр, ке койуьн пулмух ки буне,
ГьематӀу тилсимаъ-къача бадене.
Ме Нияъллу Бакирал ви каьмаънаъне,
БафтӀи са аругъо бокӀсуназ акӀса.

ИНСАНКЪАН КАРХИ

Архьурхо кирбанан, охъа бапанан,
Хенурхой лохохун бигьибъ саканан,
Очьала тум фарпи, тайур хазалла,
Къаринубакала са ход битӀанан.

Чикурхон дуьйнаънаъ къаьнаъдкъан хъайпи,
ШотӀай гьар цицикал мучули баки,
Пулал ташерекъан, адал тадекъан,
Шираькъан цӀороди, пӀикъан ацӀарби.

Уьше гьар афата ишыгъла акен,
Ме ход шинӀлугъейнакӀ бачане, укен.
ШотӀай тумел, койуьн халча хожиана
Инсанхон гьинуркъан аки муьхълугъен.

КЪОШМА

Бези укъ, омуьрин жлогьул гинаьстIа,
ЧатIен ичин лахи тораз бафтIийо.
Са муьхъ гъи, са шипIлугъ тез баьгъаьйбеса,
Аругьоз бафтIийо, къораз бафтIийо.

Турен йакъе бикъса, тIитIес тез бакса,
Укъ къаьнаьд хъайпине, пурпес тез бакса.
Уькаь са амдара хъайпес тез бакса,
УнкIо джаьгъаьннаьмаь, кораз бафтIийо.

Дуьз аьйит йаьйкъа ох кинаь са аьша,
ШотIо шин уклIийин ичухун боше,
Мийа пулхъайлугъал аьузин аьше,
КъангъутI баксунахун тIараз бафтIийо.

Ме дуьйнаь са куьмуьш леветIе ункIо,
Ейсунен, тайсунен цIила тен бако.
Са тамнутI укуне, дататIан анкIо.
Бакир, дуьз аьйиткIа майаз бафтIийо?

ДАВАНЕ ТАЙСА

Даване, коьйнухун арухе барстIа,
Куьнаьгънут амдаре бокIса, кIацIеса,
Согъо пIи барстIунен окъане бистIа,
ТIе сунтIин мейдана бартине тIястIа,
Согъогал битене, цIиритIе сакса,
Шотай тIе цIиритIаь шина ибакса?
Ковьуьр аругъой бош бонекIса мийа,
Гъар сунтIин са къаче, анекIса мийа,
Мечъо ич-ичейнакI баксун чурегъал,
ТIагъайал къаьстIане чурпе пIихупIкIал.
ТIила, са чугъухал доьшаь тади беьшI
Бисун-манстIунане тIе йаловин бош.
Чъойа ламкIайинал аругъой музец,
ШотIо тене сакса сал мафарахун,
Хъош тене хъайбакса бикъи йакъахун.
Даване, очъала арухе барстIа
КуьнаьгънутI амдаре бокIса, кIацIеса...

КИДОГЪОЙ ЦАМ

В. Ашуваари (1933-1993)

(Нагъыл-гьекIаьт)

Биси усенхо баки-чIоваки аьшурхохун ехлаьт
хъайкIалтIогъон нехтIун КIаман цIила са ишкъар, шотIай
Саьнаьм цIила чугъух, шотIогъойал бипI аьйелебуь. БипIалин
хуьйаьр. Кархсунахун аьйит битатIан КIаманен метаьре
укIой:

БухаджIугъохун ираьзизу. ШотIай коьмаьйен аьйлугъо
шагъат ейанфса. За са гъарал тадийиний, лап ираьзиз бакой.
Хуьйаьрмух шотIай-мотIай каьчIтIун, гъаре букъо, ви
куьйуьнаь аьфчибакса нубаркIане.

КIамани аьйитмух Саьнаьминал, хуьйаьрмугъойал
уькехуней. ШотIогъонал бухаджIугъо келетIун кIалей кI, са
гъар, са вичи дуьйнаьнаь егъане. Ахыр хашурхостIа Саьнаьми
аьйилин лохол баксунен кIожин ехлаьтхо самалал аьузбеней.
Гъар беьйитгъгъинаь оджагъа кIокIоциин дадал къурбан
шIампи вуьгъ кIойа пайтIунбсай.

Гъема гиней КIаман аьшлаьхун усуне хъайбаксай,
къиьнебсай чугъой къачен бикъане. КIойа кала амдар
нубакайин, СаьнаьмейнакI келе частине бакой. ШотIин гъма
гиней ичу писе гъсаббсай, Пулмух ункIон чукъуране
бафтIей. ГъайзатIан арстIун, арцатIан гъайстIун тене чуресай.
Са уьша шоно келе усуне баски, ама непIахецес батенеки.
Уьке окъахун шор беьнгъсай мена бади кIацIтIунне. Бигъаь
са къачен бикъи таьребсай. КIаманен таьзаь чIекъи
торокIал-пIатIпIала тарали лакIалане баки. "Мамачина
тагъаз, ечаз"-пи кIойахун чIере. Са хейлаьк чIовакитухун
оша мамачи Тавадахун са гала хъайебаки. Ич маьгъаьлне
бакала арна ходин окъа чурепи, мамачи банеци кIойа. Са
тура еьхтIи тIе сунтIу лахала КIаманен уькин бош гъа
аьйитеней:

-Шурумал хуьйаьр бакайин, кимкинаь амдархой бош
гъетаьр чIегъалзу. Маьркаьраьй вицI гъар, Бахмиши мугъ гъар,
Дадани вуьгъ гъартIухбу. Бези са гъарал тезахбу.

КIойахун чIегъала каьркуьр саьсур уьмуьгъо лафтIунен
аьйитаь бадалебсай:

-Аьйел из гала, чугъух саламаткъан чарки. Хуьйаьрал
бакайин дуьйнаь тене царегъо. ЧIидази вицI, Озани мугъ,
Къаьраьбаьйи уьхъ хуьйаьртIухбу, шорох гъетаьр, зуал
гъатIетаьр.

Мамачи Тавади остIагъарахун уклIала аьйитмугъон шотIо

ункю непахуне мугъурбу:

-Ай Кіаман, майану, чугъой кул-тур саламат чареки. Муштлулугъ без, гъар викъан баки.

Кала дубйнанаъ шор бегъно Кіаманатун тади. Зарафат тене, гъаре баване бакей. Мухълугъахун тене авай гъикаббане. Усун кюйа бацн сандугъа бакала шаккин калагъайина Тавада муштлулугъе тади.

Мухъбакийо са Кіаман теней-кюжин амдархо, кюгъумхо хури-кала мухъбакетуний. Шотлогъой бошал лап келе мухъбакийоо Кіамани кала хуьйар Паьриней. Шотин коьрнаъ кийехун окъа лахсун тене чуресай. Серине, нанай баскисунен Паьрин ашурхо сунту-вицн авузбеней. Хури хунчимугъо укестлун, лепестлун, нана ичуал бегъсуней лазым. Ме кала заьгмаьтен хуьйаръ самалал мухътленей. Кіаманен ашурхой шагъатн тайсуна аки нехей:

-Сабнаьм, шагъате хуьйаръ мицник амакъун ашлаь зомбену. Кюжа ви уькен чурегъала кинаъ йакъане ташига.

Сабнаьм са шаматлахун оша гъайезери. Паьрин елмух бигъгъь ашурхохун чареки. Аьшутн мандала кинаъ мицник Тубула, аьйлин цийа Тубултун лахей, еьхтн бурехъсай къужбса, мучнса.

Аьйлин нанакун баксунахун плаъ хаше чюваки бакой. Са уьша Паьринен келе каьржур непе аки: Нанай такте беш лахеци лороцин бестла са кюва ишкъаре чурпей. Чурейци нанабава мугъурбане. Гъа джюшеби из саьс тене чери. Каьжухла ишкъарен шотлай лоход бегъи пине:

-Ай хуьйар, шинн чурпа, барта кюжин амдархо баскекъатлун. Зу ви вичей кюдогъо из оьмуьрин йакъа цампсейнакулз гъаре. Барта цамкiaz, оша чери тагъалзу.

Кюдогъой цаме ехлаьтаь Паьринен желене ибакей. Аьхитл калнан, калбан са аьш бакатлан нехтуний:

-Кюдогъо гъикаь цаме, шотло акіаллан. Исаь мила, са каьжухла ишкъар шотлай плаъ хашлугъ вичей лороцин бестла чурпене. Са уьмуьх лаха, бегъа гъе бигъгъь аьйитмухане:

-Ме аьйлин кюдогъо кьа усен оьмуьруз цаме. Ичал из лашкюйастла бийалане.

Паьрин лаьшаьхун са чахлугъе чюваки. Гъа чурейци остіагъарахун каьжухла ишкъарал са пул кьичлпн хъайкламун аначьн. Мемачагъ заморойа чурейци Паьри исавне музалбаки:

-Моно гъикаь азки, тле ишкъар майина гъарей, гъорабаки? Без вичейнакн гъетайнакн кьа усен оьмуьре цампи? Таь, тез баркю, тез баркю!

Шотлай саьсаь Сабнаьм тике джупи:

-Ай бала, непе бош гъетайнакулн аьйите, къачкала гавахбу?

-Таь, таь... тез баркю без вичи бийане, тез баркю!

Сабнаьм бех тене бафтн:

-Ай Паьри, гъун чьикаьн аьйите? Ва шина пе вичи кьа усенин бакатлан бийале? Гъайза без бала, тагъен са ви чюйа ошкла, гъиккал тене бако.

Паьрин муз самал хъайеци. Лороцин бешн чурпи кюва ишкъарахун ибакитлогъо нана ехлаьтеби. Сабнаьмен шотло ошетьл цури ибаки кула ланехи Паьрин кюдогъой лохол:

-Без укдалооне, самал гамлугътлухбу.

Оша джужки саьсен пине:

-Ай бала, шорох ви пийене акече. Таки баскла, савайнинал цури чюваки тагъале.

-Нана, без елмух ахчин, акитлогъо, ибакитлогъоз ва ехлаьтеби.

Сабнаьмен шотлай аьйитаь бонетн:

-Упа непе бош акитогъо. Непа аругъотлун ехлаьтебо.

Хуьйар ме аьйитмуьгохун оша самал шиплал бакайин, Сабнаьм келе фикираьне бафтн. Ошин гъимхо шотинал, Кіаманенал Паьринаь гъа карозтун тастлай:

-Ке каьржур ехлаьтаь ейехун чевкьа. Неппен келе шейе акес бако.

Ама ме карозхонал тле уьше акитогъо, ибакитогъо Паьрин ейехун чевкес тене баксай. Майа танесай, тле уьше аки каьжухла ишкъар гъар чуреней пулмуьгой бешн. Усун-усунал непе бош аьйитеней, джагъпи мугъурекаксай. Белшлпн укунугъсунал тетлухбу.

Са 10-15 гъинаьхун оша Кіаманен ме ехлаьтаь аьшлин йолдашхохун сунтлай тюьгюьл хъайеци. Шотин келе фикирби пине:

-Коно фалчин аьше, хуьйаръ фалчина, нубакайин кьибкярбала акестланан. Тосика без чалкала са фалчинебу, чурунса са гала тагъен. Тагъатлан хуьйаръаьл вахуне букю.

Са савайна плаъ йолдаш Паьринаьхун са гала Тосикаьтлун йакъа бафтн. Фалчи са мучамуз, аьйит гъайин амдарей. Гъетайнакн ейсуна пнтлун. Шотлогъой аьйитаь ибаки пине:

-Хуьйаръ кіалпанан гъарекъан!

Паьринь бонатлун кіалпи. Фалчинен ехлаьтаь бурехън:

-Гъакьудлу бала, ви акийорох серине. Исаь за уьмуьх лаха.

Зу гъайсаь тле ви аки ишкъари цампитогъо аьфчинаь чевкьсейнакн фабриштлогъо кіалпи ечалзу. Гъун архайин бака, вичь гъиккал тене бакал.

Оша члованеки паьрдин бачане. Паьринен бех нубафтлала са музен айитмухе пи: Самал чловакитлухун оша из кийе хиб локьма кагъыз гьаре. Кагъызхо танеди Кіамана:

-Ай кьонагъ, ме кагъызхой плуранна парчина баьчлуьрпанан. Сунтлу хуьйаьри озанехун сурукбанан, те сунтлу из бере дохол стбанан. Манди са кагъыззал хенен буй джаме бош лаханан, плаь гьи мандекъан. Оша те хенахун гьар гьи са малакІа хуьйаьраь уьгьестІанан. Бухаджугьон еф гьара чурегьамун оьмуьркван тади, кьийьбсун лазым тене.

Фалчинен айитпсунен Паьрин чьойе гон, уьке шиплугъе гьари. Запи заьгьмаьтейнак мучалугъа авуз-авуз тади фалчин кІояхун чертлун.

Те уьше Кіамани кІоьа ахсибайей. Паьринаьхун келе ахшумкІал, зарафатбал тенебуй. Каьжухла ишкьарал, шотІай айитмухал уькІоь булошІ ейехун череней.

Гьиур, шаматІо, хашур, усенхо гьари члованеки. Кіамани айлух калатлун баки. Хуьйаьрмух ишкьара тади, кІож-местлун баки. Гьикаь чІапІбен, усенхо чловакиал бакайин, Паьри бавай кІоьа гьари из вичаь акІатан те лороцал, шотІай бестІа чурпи ишкьарал ейехе бафстІай.

Тубул калабаки бигъе га апІахбакала, чьойехун арух кІатІкІала са джайиле бакей. Айизин хуьйаьрмугъой уьк шотІайнакІ танесай. КІоьа нишІанахун, лашкІоьахун айит битатІан Кіаманен нехей:

-Ай Саьнаьм, айел калабакенс. Гъе-айчІаь кьа йаьштІаь бакале. ШотІайнакъ са гьалал цицик цІумпи хуьйаьр баьгъаьйбалайан. Аьйлаь лашкІоьбен, ви елмухал орайинни йакъахун чаркекъан.

Саьнаьмен хуьйаьрмугъойнакІ хаваре йакъаби. Ошин плаьшаматІ гьинаь киртлунци бавай кІоьа. Вичаь лашкІоьбеунахун айит битала кинаь Паьринен ичу ефес тене баки:

-Хуьйаьраь баьгъаьйбейан, Тубул ичал ираьзине. Ваьн гьазир лугъа беьгъанан.

Ошин шаматІ хозамандлугъа тади хуьйаьри какалатІогъой "гьоо"на итлунбаки. Са гьема гьинаьхун оша чупух кІожакІсатлун киреци. Те согъо шаматІ нишІантлун чловакестІи. Манеди лашкІоь. Гьикаь чІапІбен, камасилугъин заманайей. Согоь баьгъаьйегъатІан, те согъо тене баьгъаьйесай. ШагъатІитлун пе, лайифаь беьгъиь турмугъо бохостІуней лазым. ШотІайнакІал Тубули лашкІоьа келе амдар тетлун кІалпи. КІалеци амдархо шагъатІ укестІи-уьгьестІи йакъатлун бади.

УдигьостІа биси чатурхохун манди са аьдаьтаьл буне.

ЛашкІоьин гьинаь баьйаь бин тетлун тапшурбеса. Ме аьшлаь етлунфса ошин шуьнейнакІ. ЛашкІоь чаркІала кинаь хашбаван баьйаь гьакъ танеса из кІоьа. Те гьинаь метаьртлунби. Самал чловаки лашкІоьбаксуниң дохол бакала гьармухал киреци гьартлун. Шуьне биьгъаьл цири айитпи, ахшлумпи цартлунци.

ЛашкІоьин айитиндаьри ТубулейнакІ келе бохой гьине баки. Нехтлун те гьи ходахун пишиктлун гьачьплиьо, шотІайнакІал бийаь тене бакса. Хачбавахун са гала самал тарапи хьайтлунбаки. Таьраькуьтлун кирби, горгортлун кІацІпи, очьалтлун кашІпи, хажІидтлун заки. Са таьгъарен бийаьтунби. Вайинкъ каьркуьрбакатІан хачбаван баьйа танешери ичогъой кІоьа. Са манеди шотІоь бине отІаьга йакъабастІун. Шоноал кІоьин амдархой борджей.

Са аьшлаь мале мандей ейехун чевкІайан: Тубул лашкІоьин савайнинахун келе оьнаьзире акесай. Уькнаь белхун уькІоь усун-усун кьийьмтлунней. Хачбавахун хавар гьакъатІан шотІин ахшлумкІа пеней:

-Гьиккал тене бако, муьхьлугъахуне. Чугъо ви оьйиьне бадала кинаь чловакале.

Хачбава йакъабадитухун самал оша Саьнаьмен гьара танешери бине отІаьгьин чьомой беьшІ, из чьоьа плаь каьраьм мучпи пине:

-Бала, бин ви, гьунал бухаджугъой!

Нанай айит музна беле манди. Тубул са жибкІесци, са дигъаьмийгъаьне баки, тумелхун ботІбаки ход кинаь фареци сейвани дахтІакин дохол. КІоьа бакалтІогъогь нанай ме айитмугъотлун ибаки:

-Ай аман!... Мийа титІанан, без бала гьикаьбаки? Мово гье аруха бареди беш бел?

Бава, хунчимух, са гьемаал джайил усун гьари платлунпи. Согоьал тинстІери азархохун шагъат бул чІегъала ТаьнкитІ Заькаьраьй хьостІан. ШотІин азарруна са хейлаьк беьгъиьтлухун оша пине:

-УькІоь дугъесийо. Оьнеьна ботІанан, метаьр гала азарруна шитлугъе лазым.

Амдархо шиптлун баки, са Паьринаьхун джойь. ШотІай уькен пине оьнеьней. Лороцин бестІа аки кьова ишкьар плурум гьари чурпеней пулмугъой беьшІ.

Тубул хиб гьи пулкьичІ басыки. Са савайна кула, тура мал-мал бурехьи галстІа. Самал чловаки пулмугъоне хьайпи. Са гьема гьинаьхун ошаал гьайзери бурехьи тарапса. Ошин шуь бике кІоьа бади уькен чурегьамун муьхьлугъе аки. Кіаман ишкваренал са егъал ТаьнкитІ ЗаькаьрайнакІ,

согъоал аьйлаь ме пийасал хатинахун чаркестли
фалчинейнакIе йакъаби.

ОшI пулхашлугъен чарки ме зинзилинахун оша КIамани
кIожин амдархо кIодогъой цамаал вьстIун баки, фалчин
зораал.

ЖОРА КЕЧААРИ (1930)

СА КАЛА ВАЪТАЪНЗАХБУ

Са кала ваьтаьнзахбу,
Из цIи Азырбеджане.
Ме ваьтаьнахун са гъи
Без уьк джойбакал тене.

Са кала ваьтаьнзахбу,
Шагьдагъахун Араза.
ШотIо ме белхун тIе бел,
Тарапса ташанан за.

Чурузса без ваьтаьнаь,
Будошь турин таракIаз.
КIазах, Каьнджаь чIоваки,
Ковьколяь, Куьраь акIаз.

Лаянкаьрана, Шаькинаь,
Тарапсунуз чуруса.
Къарабагъин гъар жIеьна,
Бул кIоцIбсунуз чуруса.

Са кала ваьтаьнзахбу,
Из цIи Азырбеджане.
Ме ваьтаьнахун са гъи
Без уьк джойбакал тене.

АЗЫРБЕДЖАН

(С. Вургъуни уруфа)

Ви лохолуз хъайле пула,
Гъунун таде пийин цIала,
Будуз кIоцIбса ви очъала,
Нана ваьтаьн, Азырбеджана,
Вакъан баки елмух къурбан!

Усенхоне хъавунхозу,
Гъавидурхохун чIовакезу.
Бурукмугъо тарапезу,
Тарапсунен бошн тезу,
Нана ваьтаьн, Азырбеджан,
Вакъан баки елмух къурбан!

АцIар-ацIар хенурвахбу,
Бурух кинаь жIеьнурвахбу,
Пул ташала гонурвахбу,
Гъема джыннаьт ганурвахбу,
Нана ваьтаьн, Азырбеджан,
Вакъан баки елмух къурбан!

Келе йакъун чIовакийо,
Къачурхой бошун бакийо,
Ва сал окъа тен сакийо
Нана ваьтаьн, Азырбеджан,
Вакъан баки елмух къурбан!

Бул кIоцIмаба гъар уклалтIу
Аьйит кIоцIби шIум чIахкIалтIу,
Ви очъала пул бакалтIу,
Нана ваьтаьн, Азырбеджан,
Вакъан баки елмух къурбан!

НучаркIала бар вастIане,
Баьравкаьт ви кIуластIане,
ШумастьIане, еластIане,
Нана ваьтаьн, Азырбеджан,
Вакъан баки елмух къурбан!

КЪАЪБАЪЛАЪ

Са муьхьлугъе ви очъала тарапсун,
Калбогъой гъи чIовакестли гану гъун,
Амдархохун келе аьхьл тену гъун,
Ва къурбанзу, чурегъайин, Къаьбаьлаь!

Гъар жIеьнастIа са ехляте баскийо
Шина ава гъема зизин акийо,
Гъари-тацIи тавадхоне бакийо

Ви тарыха хъавьсьгъайин, Къабъаьлаь!

ПихупкIалхон ва царитIун чIоваке
Ичай зора акеститIун чIоваке
Хохби, кIацIпи, бокIосбитIун чIоваке
Къаче таде шу еьгъайин, Къабъаьлаь!

Ораинихо гъа тIе гала чурпене,
Са бул Сальбир, са бул Къала, чурпене,
Охье чIотIал царецене, пурпене,
Пул чуревки шин бьгъайин, Къабъаьлаь!

Биси гьинур чIовакене, тацене.
Шорох ене хъошал хъайбакал тене,
Кечаариал муьхье бако ви оьине
Из оIмуьраь бел дугъайин, Къабъаьлаь!

НАНА ОЧЪАЛ

Пула хъайин гьинаьхун,
Ме дуьйнаьне ваз аке.
ЧIоваки йакъмугъо гьун,
ЗайбакI са нанан баке.

Са вахунуз гъакье зу,
Бези уькейнакI гама.
Ви лохолуз ципе зу,
Оьнеьна, гьам ахшIума.

Усенин бош са гьнал,
Гьун шиплугъ тен акийо.
АмдархойнакI ай очъал,
Келе къачан бафтIийо.

Согъо еьзсане гъаре,
ТIе сунтIин бокIосебе.
Келев аьхъаьхун чIере,
СунтIу булал тен кIоцIбе.

Ораинхой хенурхо,
АкIала пулмухе ви.
Аллоь-аллоь ходурхо,

Бъхьсеци кулмухе ви.

Уькен гьема дунегъса,
Зу вахун са галазу.
Гъа гъари бийатIанал,
Ви оьйгъие бакалзу.

ЧАЛХАЛ ТЕЙАН, ВИЧИЙАН

ДостI-чалхал келезахбу,
Камасилугъ тезахбу.
ШотIогъой гъар сунтIайнакI
Пийин лохол газахбу.

Са достзахбу чалхепи,
Мавгъаьммаьде шотIай цIи.
Уькен чурепи гъаре,
Муча муз са акшаре.

Чалхал баки гьинаьхун,
Сунахунйан, сунахун.
Аьйит битатIан йахун,
Айизлугъон нехтIун: - Ваьн

Чалхал теьан, вичинан.
КъачIарун гьинуркостIа,
ШотIуз бачан тарастIа.
Келе хъай са уькебу,

Без дост МавгъаьммаьдаьстIа.
Келезахбу дост, чалхал,
Камасилугъ тезахбу.
ШотIогъой гъар сунтIайнакI

Вичи МавгъаьммаьдейнакI
Уькнаь бестIа хъаье йакъ!
Аьйитмух серине, йан,
Чалхал теьан, вичийан!

НАНАЙ МУЗ

Орайине, пучаркіала хетіухбу,
Уруфлане, келе кала цитіухбу,
Хъавьсѣгъайини камаси ги тетіухбу,
Гъар сунтіайнакі са мухъе гъине нанай муз.

Гъайзатіанал, баскіанал йахуне,
Чагтин гала бакатіанал йахуне,
Аьшбатіанал, укатіанал йахуне,
Са ги йахун аьхия тене нанай муз.

Нанай уше лороцане гадийо,
Байбайин боц аьйтмухе гадийо,
Согъо-сого шотини бехе бадийо,
Те гымкохун беш уькене нанай муз.

Ме нанала чіатурхостіа шотіо йан,
Аьшбестіунен беш ейех ефейан,
Гымхой са ги нананутіал мандатіан,
Тене аьшо, плурум буне нанай муз.

ТУЪРКАЪН

Цоройеци белхун окъа,
Хъавуначе сакѣ йакъа.
— Ибакаран, гъаризі — укІа
Танеса тикокъа Туъркаън.

Бурухмугъо чіовакатіан
Къачіарунхохун чіегъатіан
Гъандурхохун шипі тагъатіан
Из гумгума мухъе Туъркаън.

Гъар лаьнгаъ са чъоне акІса,
Гъема къьорпуна чіовакса,
Йайинул из хе мале бакса
Жіогъула са аьхъе Туъркаън.

Хене ештІа, хене таштіа,
ЧіотІа царши жіеьне таштіа,
Таштіунахун тене боштІа,

Келе чавьки охъе Туъркаън.

Са киреса, са цареса,
Давъгъар хенане чіуреса,
Йакъ тагъсунен ацлареса,
Те тІогъ-ме тІогъ бикъе Туъркаън.

Ич мицІикъе, цІи калане,
Нана Куърейнакі балане,
ШотІоал къарбакалане
Хъайеци са йакъе Туъркаън.

ТАРУН

Нехтіун нешІум кІулахуне шіареце
Безъгъе къарбаке ме тарун.
Изи тумал жекъ сьхстІунен арце
Шина укІо мале бокѣ ме тарун.

Къарсаьнакъхун шІум чаркіатіан гъар кІоѣа,
Къаже боше нанан шіаре бокъоѣа.
Аьхиял-яьшіа кирегъатіан лашікІоѣа,
ШумейнакІе мацІибакѣ ме тарун.

Пийин лохол гане аке егъалтІин,
Пайе сьхтіе йакъ чіоваки тагъалтІин,
Давне лохол тІаьплакІбалтІин, дугъалтІин,
Джужки лаваш чуксейнакІе ме тарун.

АпІи шІума истІамин бел чіевкіатіан,
Кул боходи из локъмина чукатіан,
Адахунал ботІуншиѣо укатіан,
УнкІон ичал мухъе бакѣ ме тарун.

ОЧЪАЛ, ВАЪТАЪН, НАНА, ШІУМ

За келетІун аки бако
Са битатіан, са гъайзатіан.
Везу: тетІун аки бако
Шото-мото бул коцІбатіан.

Амци гала шабраь бади,
Бокосбетлун, тез клоцбаке.
Нуакечи къача тади
Запестлетлун, тез клоцбаке.

Иакъ баьгъайби беши тагъатан,
Иакъь боти барти тетлун.
Самал була алабатан,
Са фанд аьшбестин сакетлун.

Башкъалхой аьмаь бикъатан,
Чъоье чуркIалхоне баке.
ШагъатI са аьшлаь буркъатан
ЖIомох чIуркIалхоне баке.

Гъа дугъетлун, гъа сакетлун,
Сал баьраьнаьл тади тезу.
Тене баке аьштин аьмхун,
Са амдаре къокъ бикъаз зу.

Ме дуьйнаьне бези була,
БимI аьит укIатануз клоцбе.
Са ваьтаьнаь, са очъала
Са шума, са наназ клоцбе.

САЪЛБИРАЪ СА ОРАЙИНЕБУ

Ме кала дуьйнаьне хенур мал тене,
Из къате оцкIлунал, гъаьллунал хене.
Адафти хенурал келейан аке,
Боьхмъаь боь бикъийан тейини чIоваке,
Саьлбири перваре Къаьбаьлин Иакъа,
Те какала маьхнаь ходурхой окъа,
Какала орайин акечи тене,
ШотIай хе пул кинаь аь-ацIар хене,
Сал тен авабако майица чIейса,
КIаьнкIорой са куре боше киреса.
Орайин гъам кала, гъам баьгъоьлоье,
Куьзкуьтлун запиьо ункIон из чъоье.
Хене бош са чъоьнаьл тен акес бако,
Чаьлин акес бако, жIеьн акес бако.
Из тумел шор беьнгъон беьгъеьне цIалстIа,

Алахун мушенал сал тене галстIа,
Шин ичу акIсуна чуреса, са гъи
Гъари ме орайинни хенакъан беьгъибь.
Без ейехе, сиптаь мийа егъатан,
Саьлбири ме ацIар хена беьгъатан,
Зу зайнакI пезуй ки, амдархой уькал.
Кавакой ме хена зерданей самал.

ВИЧИМУХЕ ПУРИ ТАЦИ

*(Къарабагъа вертIалцIоти довъсунаста
кIацIецимIосъой уруфа)*

Азырбеджан, клоцба була,
Ви чалхечи, аллой цIила,
Гъема гъаре пури таци,
Зизвахбу уьке кала.

Са нанануй шотIогъойнакI,
Гъартлун бакей шорох вайнакI,
Уьше-гъена аьштлун бикъсай,
Ви аьйчин муьхъ гинурхойнакI.

Ай хунчимух, ай вичимух,
Мо гъе къача, мо гъе арух?
Са йайнаке цамецийо,
Ме дуьйнаьне негъла пулмух?

Еф оьнеьиз ваьн сфанан.
Попурхоал маьчупанан.
Те камбаки гъармугъойнакI,
Уькнаь бесгIа-га сфанан.

Екинан, маьчIовакестIен,
Иан беш серругъа акестIен
Те пIихупкIалхой кийехун
Къарабагъа йан чаркестIен.

ЖИЕЪНА ЧIУРЕЦИЙОРОХ

Нанай, бавай гъарнаний,
КIожин са ишкъарнаний.

Кала дава бурхъи гъи,
Айдугъохун джойбаки,
Дарина тацийорох,
Жієъна чѳурецийорох.

Ваън амдархой ейехнан,
Гъема уьке бийейънан,
Пулмух йакъане ваъйнакі,
Беши муъхъ гинурхойнакі,
Аругъо баццийорох,
Жієъна чѳурецийорох.

Шийе бошнан къачеце,
Йакъур ваъйнакі гъачъеце.
Давинахун чейеуна,
Кюйа дирист ейсуна,
Уькен чурецийорох,
Жієъна чѳурецийорох!

ХОДИН ОЪНЕЪ

Хап-харапен из тумѣлхун
Чукеци ход.
Не первари тайтуъшаъхун
Чѳаъкеци ход.
Бийин лохол лапесунен,
Гъавинане бикъи шоттин.
Окъа лафтѣи царесунен,
Оънеънане бурхъи шоттин:
Очъалахун чѳевки була,
Тумуз фарпе гъар са гала
Усен гъари чѳоваксунен
Тайлаз баки, чѳиклаъз баки.
Амдархойнакі хожиз саки.
Иъжі егъатѣан бул тез клоцѣи,
Кирвинаъхун сал тез къѣъбий.
Агъалинен оцѣклаледи,
Чаъики мушен гъа галеди,
Хохби сакес тене баки.
Чурузпи са бурух кинаъ,
Хаъхаънеци без бел пинаък.
Сунтѣай ейех ушіе бафтѣи,

Шотѣайнаклал зане лафтѣи.
Гъаре кийе керей, тавар,
Къаче тади за остѣагъар:
Клоцѣор-клоцѣор кѣауцѣгъалзу,
Са уші баки клож гамдалзу.
Без уьк боки чъамегъале,
Согъо арци гамегъале.
Къазбей кала бухаджлугъо
Банеди за ме аругъо.
Ай вичимух, упанан са,
Калунан тади ме къача за?
Ме дуьйнаъне ходнутѣи ваън сал
Муча кархес тенаи бакал.

ЙАКЪУР

Йакъ келене:
асфалт йакъ,
жієънеъ йакъ,
кѣуле йакъ.
Йакъ келене:
чѳаълаъйин йакъ,
хъавунин йакъ,
кала йакъ.
Йакъ келене:
лашѣклойин йакъ,
йасна гала,
каъраъмзинаъ,
ташала йакъ.
Ме йакъурхой
гъема чъойа зу акезу,
келетѣлхун чѳовакесу.
Чѳовакатѣан
ахѣшумалпез
оънеъйалпез
сал сунтѣлхун
вашуькуьр тез.
Таък са йакъа тез акийо,
шотохун тез чѳовакийо.
Хъо каъшаъ кинаъ авазу:
тѣе йакъенал
зу са каъраъм тагъалазу.
Чурузса ки,

гъа тге йакъен за ташамун
очъалин ожа баъсамун,
муъхъ гынур бои акес баказ.
Без азукла, без вастаида
кала Азырбелжана
борджа тади чаркес баказ.

БАВАХУН МАНДИ "ХИЛАЪ"

Гъар са амдари баван,
Дуъйнаънахун таръатлан,
Гъикаъ бикъи бакайин,
Гъикаъ кирби бакайин,
Усенхон ефтигъо
Довъбинне чанбигтигъо
Кюже, довълаете варе,
Аьйлугъойнакге баре.

Са бьъгъа жогъудин гъи,
Изи пулмугъо къичпни
Дуъйнаънахун таръатлан
Зайнакгал бези баван
Келе урбатла, цила,
Амдаркой бош га кала
Са довълаете бартийо.

Тез укю шотгини зайнакI,
Са аллай гане барте.
Еък аьктIала кIабанер,
Тавадхо каркала кIож,
Халчоох тене барте.
Симавархо, сервизхо,
Куьлчоох тене барте.
Гъема нахыр чур, коьмуьш,
Сандугъа къмзыл, коьмуьш,
Тене бартийо зайнакI,
ТартIакIеци уксейнакI.
Бухаджугъон хашкъанби,
Баван шагъатге бийо.
Зайнак шотIогъохунал
Тонех варе бартийо.

Шотгини зайнакI бартийоо,
Гъалал шIум, таьмиз цине.
За манди ме "хилинаъ,"
Са амдар ортагъ тене.

Усенхоне чIоваке,
Бава пIури гъинахун.
Камаси бакайизал
Таьнкинахун, варахун
Зу бези "хилинахун"
Джогъбаксун тез чуруса.
Амдар кинаъ кархсейнакI,
Пулмух бош таравсейнакI,
Бавахун манди "хилаъ"
Бийамун баъсе зайнакI.

НЕХНУ ЗА ГЪИКАЪ

Соъго тамам ачъене таьнкин бош,
Тге соъго мандене пулмух къош,
нехну за гъикаъ.

Соъго чакIиде, тге соъго чакхгъа,
Соъго укале, тге соъго бьъгъал,
нехну за гъикаъ.

СунтIин акIадоо са муъхъ гъине,
Тге соъго гъар гъи пул негъене,
нехну за гъикаъ.

Соъго оьнеъкIа дуъйнаънне ейса,
Тге соъго музнутI, пул къичIе тайса,
нехну за гъикаъ.

Соъго бош ташанен, тге соъго бусане,
СунтIин бесибса, тге соъго бисане,
нехну за гъикаъ.

Карунса гъун вайнакI са кул, са бул,
Лап чуреса вайнакъан манди сабул,
нехну за гъикаъ.

СунтIин уше-гъена къач акIсунахун,
Тге сунтIай гынурхо муъхъ чIоваксунахун,
нехну за гъикаъ.
Бехну ва гъикаъ?

АЙИТАЪХУН БОШЕЙАН

(Келе айитън мал айитлатлогъо)

Са гъакъат айитсахун,
Са кыттым аш бикъа гъун.
Аш бурхъа, йанал еъен,
Кан акестла йакъа гъун?

Вахун ибакалтлогъо,
Авайан согъо-согъо.
Амдархо ачхун тене,
Феретлавах шотлогъо.

Айитен йакъ акестлал,
Кам тене бакийо сал.
Гъорабаки, гъарекъан,
Аъм къашлампи аш бикъал.

Сугъукъ айитмугъо йан,
Бошшамун ибакейан.
Ейнан ашлав чловакен,
Айитаъхун бошейан.

ПУЛДЕШИ

Гъема усен таякъа съктія,
тене боши.
Бицъ са тюръоъл еъкеъ аъктія,
тене боши.
Гъема гала кюже бикъа,
тене боши.
Машинхоне тойди, гъакъа,
тене боши
ме пулдеши.
Чугъо, айлаъ армишумал ланеседи,
тене боши.
Из кюгъумко шуме каякъа панеседи,
тене боши.
Сунтлу са пай тене тадн, гъане гъакъа,
тене боши.
Аъхил-нышя гъематий тлолане чекъа,
тене боши.

ме пулдеши.

Гъаметаъраъл усен гъаре, хаши таци,
Са гъи шимшаъл тахте лохол
пул кычледи.

Айичиндаъре къаридахтлаки сандугъин бош
амдархой аъмнатбел лани,
каъраъмугъоч йакъе таци,
тене боши
ме пулдеши.

Каяндуър хъайпи из сандугъа окъабатан,
Бачанехун гъема бифар йакъабатан,
Маупанан шово бошей.

Буса пулмух плурум хъошей.
Са из лохол кюда-кюда баратан кюл,
кирсунахун бонешн пул,
бонешн тур, бонешн бул.
Дуъйнашнни чак кюлахуне ункюн бонш,
ме пулдеши.

МАЙА ТАГЪЕН, ГЪОРБАКЕН

(М.П. Вакъифи уруфа)

Гъари чере плурум кала ахсибай,
Харичейнаки майа тагъен, гъорбакен?
Айлугъойнаки бохсун-цивкисун лазиме
Чайиннейнаки майа тагъен, гъорбакен?

Дуъкаън-базар пихупиклалхой кийехе,
Айитклайин, барале ви чъойин хе.
Адбафтн шор гъусминахун тойехе,
Ел гъакъсейнаки майа тагъен, гъорбакен?

Сал маупа завмакен мал ечале,
Ечалтлогъо хорпи кюйа ташале,
Кюйахунал члапккн тойди бошале,
Къанд гъакъсейнаки майа тагъен, гъорбакен?

Хъаъвегъайин са шей тойен гъакъала
Ламандалну лаънгаъ са тлол чекъала
Вицъ манъте плаъ испишкаъ са хъокъла,
Бул ефсейнаки майа тагъен, гъорбакен?

Ай Кеччаари, ва зинзилаб матада,
Кул амцине, гьакъсун ейех мабада,
Умуда са бухаджугьо тарада,
Иан каръсейнак! майа тагъен, гьорбакен?

БАЧАНЛА ГЪАР

Пину: — Кала тгайизахбу,
Бези бачане чуркяле.
Шуккялаахун кьибъ тезахбу,
Битайиз, кул панапеспяле.

Шотгайнакял аьйитклатан,
Сал сунтухун муз тен запи.
Ви камасина уклатан,
Амдархой бел кьорун лапи.

Гьикаь чурунци гьун, бигу
Тен ни кала, мицик майа?
Тен хьавъеьци са гьун шуну,
Пину: — Тавад зузу мийа.

Са тгайна умуд баки,
Келен чьери ви йакъахун.
Бейш чьегьалту дугъи, саки,
Ирапунди аьхиял вахун.

Бачанла гьар, коьфуьрхой бош,
Тен ибаке са хавар гьун?
Ви тгайна чьоваки хаш,
Из аьшляхун шьяпцетгун.

Авабака, шотгин саал,
Тене сакал хожи вайнак!
Ви умуда ботга гьунал,
Га хьавъеьки бул ефсейнак!

БЕЗ ЧЬОЙЕ

Бачанехун гьикаь бурхье нагъыла,
Аьйит бувах, еки, без чьойе.

Бул кюцмаба, без пулмугьой бейш бейгьа,
Гьикаь цинне, ацлар ципа без чьойе.

За ахлатан муз банеса тапане,
Нуаклатан аьфчинейнак! капене.
Гьар гьи сунту бокюсбала лопане
Кьибъ тезахбу, арух лапа без чьойе.

Аькмаьцилну, байинкьуна зомбакен,
Чьо бадалби гьема ловьуьн гонбакен.
Агьу аьйит тарастгунен тамбакен,
Наькьас цийен кул мазана без чьойе.

Кеччааринен амци тене сал пийо,
Ва усенхон улугьоне дугъийо,
Дизик кинаь шотго-мотго дунгъийо
Аьфчинеса, еки, чурпа без чьойе.

МУЬДУЬР

Тен бошийо таьнкинаьхун пайахун,
Амдарлугъа чьевкену лап ейехун,
Таьртенбеса телефона кийехун
Гьикаьн аке гьун шотюстга ай муьдуьр!

Хьоштган даьсмаьл фырыдалко келене,
Бачанехун хьорегьалко келене,
Белхун елал тарадалко келене,
Ви гьсаба еьктгун аькстга ай муьдуьр!

Замбакену аьфчи аьйит дуьзбсуна,
Дост-чалхала сун-сунахун дугъсуна,
Сал валлари гьарам кавьи уьгъсуна,
Теггун аке амдарастга, ай муьдуьр!

Сунту муча аьйит песун тен ава,
Са майифа кул панапеспун тен ава,
Са биталгай кула бикъсун тен ава,
Ламандалту кьачун тастга ай муьдуьр!

Чьяьи тене, ей бадалба ви йакъа,
Айизлугьо фуькьпсунахун кул гьакъа.

Бисун гъаре, тагъалану бул окъа
Кечааринен ейехе бастла, ай муьдур!

НЕПЕН НАНАЗ АКИЙО

Гьема шаматсей, хашей,
Непен нана тез акей,
Ме уше шотло акй,
Уькехун муьхъуьз баки,
Из кийе шлум чурпенеи
Ичал зач бьгъийъ нехей:
-Кле чатле без бади,
Шумахун каийи тену,
Була аьйлаь каьркуьрби
За ейехун чевкену,
Оша пулмугъо ахшлум
Джойеби са локъма шлум
Пине: - Еьхла гъун, ука
Са бикъекъан ви, уькаь,
Кула шлумач бохозди
Те локъмина еьхузди,
Чурузци шотло указ
Нанай шлумахун бошаз
Жломоч ташатлан кула
Саал те мицлик наьваьн
Остлагъар са оьнеьнен
За джагъди мугъуреби
Без нанакун джойеби
Пулмугъо самал хъайпи
Зу зайнакI метаьруз пи:
ГьетлайнакIа мугъурби
Ме аьйлен за непахун,
Непе бош бакийизуй,
Нанакун са галазуй,
Банекой каьйбакамун
Са вала бакалазуй,
Шотлай бади шлумахун
Бошшамун укалазуй.

УЬКЕ КЪАЧ

Са иаййнаь гъи бези нанан
Ганухун кюйа егъатлан
Из юьн доьшаь шарпсун,
Ала-окъа пул тараствун,
Хъуьнхъуьде бартн из йакъа,
Арци са ходин окъа,
Мафарахун бити нанай
Пулмугъохун негъе барствай
Пизу: - Нана, чурпи гала,
Калун бафтле гъун ме гъала?
Гьетлухунун къача запле?
Ви чъо-хожи булош апле.
Гъайза кюйа тагъен сабул,
Пине: - За магалда, огъул,
Уьмуьх лаха, ибака гъун,
Уьк битене мафарахун,
Самал баьйинчI йакъ тагъатлан,
Гъайзери са аьш бикъатлан,
Уьк капсане бурхъса келе
Унклон тоьйиь царегъале,
Гъе плурумал йакъуз тайсай
Дирийаьхун кюйаз ейсай,
Саал гъайин мена запн,
Унклон уькаь клацIклацIтунни,
Байинкъуьне арци пийех,
Мандийорох тене ейех,
Нанай кула бикъи усун
Еьхийанди арци ганухун
Са гьема джуьр даьрмаьн теди
Гайан саки, баскесийанди,
Гъаьккименал бьгъийъ пине:
-ИнфарктIгъу, шинI барганан
Хиб хаш ошай, нана са гъи
Шурум инфарктIен дунегъи,
Гъаьккимо келсеян акй,
Къолайбесал тетлун баки,
Уьке кьачен келе усун
Танешери нана йахун,
Шоно плуритлухун оша
Келез аке аьхипа-нъша,
Са гъи бинуз йакъабаде
Са гъи оьнеьназ ламинте.

Уьк портбене, тене кьачпје,
Без бачана тене хохбе.
Исаь мила, гьема хаше
Нанай аки гьн без бешпје.
Из турмуьгон кьачен гьари,
За бижьене шотол лари.
Са кьацкьацпји са тьарбса.
Кул гьакьсунал тене ава.
Ламандада гьар кьачастја
Нанане без ейех бафтја.

СА ГЬИ

(Кь. Ворошилов ейех бади)

Ме дуйнаь аьфчи дуйнаьне,
Циритпесун енса са гьн.
Вичей-хунчей джовжинаьстја,
ВайнакI гану бикьса са гьн.

Пуьфаьпуьфен калатунбса,
Битайквах алатунбса,
Ва са кьашаьик балатунбса,
Гьема куркур анкиса са гьн.

Аьйеллугьин чатлурхостја
Муьхь гьинурун човакестја,
Арум-арум бойун евхстја,
Аьркаьн са гьар банкса са гьн.

Нийаьт бикьн кьалпсан тайса,
Инистлутхой сунтун байса,
Кьалпсуненал алан лайса,
Диплом кийе енса са гьн.

Аьйит саки хийалтунбса,
Са хуьйаьраь цийалтунбса,
Лашклой бурхьн баьйалтунбса,
Уькьехун муьхь банкса са гьн.

Ви аьйлухе, саал чугьух,
Каь лазьме еиптја гьун муьхь.
Кобмаьй бакайин бухаджлух,

АпIа гьалал ункса са гьн.

Са кул кьаьлаьм, са кул шуме,
Тягьай мине, магьай гаме
Аьйит кирби киркун цаме
Алим цийа гьанкьса са гьн.

Усен усенин бачане,
Соьго сунахун мучане,
Сунтлун уклатлан кьожане,
Вахун орон бакса са гьн.

Дуйнаьнаь келейан аке,
ШагьатI-писав тене чьакьо.
Мацдайинал гьема уьке,
Ейехунал чьенса са гьн.

КАЛУН ДЖОВИБАКИ

*(Оьмуьрин йакь хуьнхьуьл манди
ГьайкIо Кьоасхарина)*

Нанахун бакенуй обмуьр акьсейнакI.
Хуьйаьр йакьбади, гьар лашклойбсейнакI.
Тен бакей оьнсьди, уьк бокIосбсейнакI.
Хунчахун, вичаьхун калун джовибаки?

КьалкIала аьйлугьой пулмух йакьане,
Гьар сунтлун чуреса са аклане.
Уькен чурегьала аьйит уклане.
Гьун тIе аьйлугьохун калун джовибаки?

Савайна ишкIолин заьнк дугьегьатIан,
Ви ньша йолдашхо аьшлаь егьатIан,
Гьар соьго са гала даьсаь багьатIан
Шой гьун шотIогьохун калун джовибаки?

Усенхо, хашурко муьхь йакьа бади,
Кьолай нубакала кьачан ламанди.
Гьема бурхьн аьшур хуьнхьуьле манди,
Гьун тIе аьшурхонун калун джовибаки?

Ви лохол бари кIул сугьукIкьан баки,
Аьйлугьон бошшамун оьмуьркьан аки,

Барти тагъайинал чъамси, боки,
Пекъатлун са нахун калун джойбаки?

Авузе боклала аьинтмух песун
Шуа тиглес баке цамецитлухун?
Йанал тагъалайан чъайи, йа усун
Гъун Кечааринахун калун джойбаки?

ЕЗБАЛИ ТЮТЮ

Гъооч... гъа, гъооч... гъа, усурух
Байици баканан самал!
Куъзаь бел нудугъайиз,
Шум укса тетлун баркIал.

Зу гъорбаказ, вай, вай!
Майа тагъаз, вай, вай!

Хажийла дугъез уса,
Сакене очъала за.
Кул мандакI, тапан буса,
Шин турел съхIала за.

Зу гъорбаказ, вай, вай!
Майа тагъаз, вай, вай!

Пенецин аьм чIефтIене,
Усен дугъи хохбене,
Самъиу, багъе кIацIеце,
Окъ миндоване лаце.

Зу гъорбаказ, вай, вай!
Майа тагъаз, вай, вай!

АГЪАЛА

Агъала, ай агъала,
Гъин багъайиби егъала?
Тен аьа ме бийаьсчъо,
Са газяхбу тагъала?

Калнав левел лахале,
Цороби хунI бохале
Самал чъайи тагъайиз,
Пулмух йакъа бакале.

ХУНЧИ ТУРИНЕ ТАЙСА

Кална, еки, бегъа са,
Хунчи турине тайса.
ШагъатI тайес бакайин,
ТагъатIан нубитайин,
АьичIаь пIогъоь са гала,
БикъалIан сунай кула
КIожин боштIан чIегъалIан
Цицик гъаькъса тагъалIан.

КАЛНАКЪА НАНО

Нано: Кална, ай кална
Без уькхъай кална!
Оъхъай бапа,
Буйба буйкIала.
СелакIа запа,
Буйпа буйкIала!
Буйпи чаркIамун
Мийа чуркIалзу.
Буйпа, чаркIа гъун,
ПатIар укалзу.
Кална: Ай Нано бала,
Чурпа ви гала.
Оъхъаьиьл бапез,
Буйбез буйкIала.
СелакIа запез,
Буйпез буйкIала.
ВайнакI зу бийаз,
Самал портба гъун
ПатIара тадаз,
Ука бошшамун.

МАНДАКІЛУГЪ

Гьарон бава пине: — Гьун,
Тен боштіа аьшбунахун.
Са аьшлаь бурхьатіанал,
Чурпсуна тен ава сал.
Мафарахун ва санкса,
МандакІлугьал тен гьакьса.
Баван пине: — Ай бала,
Кьачмада ва без гала.
Исаь гьаьлаь аьйелну,
Аьшлаьхун андах тену.
Гьинур гьари тагьале,
Усенхо чіовакале.
Гьунал калабакалну,
Са гьи бава бакалну.
Вахун шіум чурегьалтїун
Аьшба, еча уклалтїун.
Мотїо, шотїо гьакьа пи
МандакІбалтїун ва гьар гьи.
Бийавсин шіум укатїан
Аьйлугьо муьхь акїатїан,
Уькен шипї-шипї дугьала,
Ви мандакІлугь чїегьале.

ЧУРУЗСА

Калназ чуруса,
Калбаз чуруса,
Наназ чуруса,
Баваз чуруса,
Хунчаз чуруса,
Вичаз чуруса
Шина укїо зу,
Са заз чуруса?

МИЦІИК КУЬМЧИ

Паьраькаьлин цил чїерене,
Пуьруьк майа, еча усун!
Сал маупа бєгьла гьине

Усун бака, арухба гьун!

Хури мехьа укестїейнакї,
Кїацкїалазу гьар хазала.
Хурутурен нузапсейнакї,
Пул тарада, бєгьа зола.

Укамун уда укестїи,
Гьи егьатїан цах лахалїан.
Гьи бакале цаха царпи,
Армишїум кулбакї гьаьвкьалїан.

АЬФЧИЙОХ

Гоки бези вичине
Из аьйитмух аьфчїне
Шїума сумене шотїин,
Чаха гамене шотїин,
Мицїик нехе калане
Окьа нехе алане,
Аьхиьл нехе пьшлане
Еьшїа нехе пушлане.
Калнан аьлаьме тастїа
Шотїин еьхтїи бонестїа
Нехе мо аьлаьм тене,
Тура тїапи оьнеьїне.
Гоки бези вичине,
Из аьйитмух аьфчїне.
Укїайин, ибаканан
Ама веь мабакацан.

"МАЛАКІАБИТІАЛ"

— Майану, Гоки кїада,
За са малакїа гада!
— Малакина каьбалну?
Хашїой бапи укалну?
— Хашїой бапи тез укал
Ва аьфчїйал тез уклал
Зу гье келез аьшбїйо,
Кала куруз кашїпїйо.

Тле куре бошал нехзу
Са малакIа битIаз зу.
Хаш чIоваки танегъо,
Усен шагъатI енегъо,
МалакIоох чIенегъо.
Согъо калнайе бако,
Согъо нанай бако,
СунтIуал еъхундо гъун,
Оро тенбако захун.

ШАВАЛУТ КИРБСА ТАГЪЕН

Хунчи Мидан, майану,
Сейванену, кIойану?
Майан мандийо, еки,
Усунба, окъа цики!
Еки сунахун чIегъен
ШавалутI кирбса тагъен.
Ходурхохун какала
Барене гъема къала.
Са айитаъл укъаз ва:
Кална маупа гъаа!
Гъун шотIо укIайивах
Тайса тене баркIо йах.
УнекIо: — Цацла гала,
Гъе ашвахбу ай бала?

МЕ АЙЕЛ

Шавпунгъо татенегъо.
Пул цихаьмпитъ бьенегъо.
ГъаьгъаьнекIо, дунегъо
Са даване ме айел.

Йакъ акестIес тен бако,
Аьш бикъестIес тен бако,
Са айит псес тен бако.
Муз йаване ме айел.

Са кароз тене аке,
КаланутIе зомбаке.

Хохбат, царкIале баке
Из баване ме айел.

ДИРИСТИОГЪОН

Калба, диристIогъон
Зу таци баскIса.
Кална, диристIогъон
Пшой гъун тен баскIса?
Зу таци баски,
НепIахегъалзу.
Баски галаал,
Бьегъа хъаькььци,
Батъгъаьйбалазу.
АьйчIаь савайна
ВаьйнакI ечалзу.

КАРОЗ

Ай хунчи, за ибака
Келе аьхийл мабака
Гъун вайнакI аьчикIатIан
Маьгъаьтнехун мацIеки,
Аьхийл гала матаки.
ТIийа са аьш тевахбу
Байинкъуна каввахбу?
Саал куси чIенегъо.
Ва ахапи танегъо.

ДАДАЛ

Елмапа, гъурми дадал!
Ва ене каьчI тез тадал.
Гъекъкъара елIайивах,
Елпи за кIалкIайивах,
Сейванехун тез цигъал,
Ви пейсаьре тез егъал.
Гъикаьн бьегъьсун чурпийо?
Наьйини каьчIаь цикIатIан.
Без каьшиннаьн тIукIтIийо.

ЧОВАЛ

Джик, джик, джик човал,
Къушурхой джиджикъ човал.
ВайнакI къачуз ципийо,
ГьетIайнакI тең гьарийо?

КюкюцIхо кодурхохун
Кайкаймугъо циретIун.
КачIаб булошI кейетIун.
ВайнакI сал ефи тетIун.

БЕЪГЪ

Кайе баки,
Безъезъ чIери.
Шива йайнакI,
Безъ ечери?
Аругъоне безъ ечери,
Бурругъоне безъ ечери!

БОКЪОЙ

Шаречене, айечене
КюгIор-кюгIор кIацIечене.
Куьндаъ баки тIаъкIеъчене
Са тIапIакIа кирбакале,
Тарунин бош бадбакале,
АмдархойнакI шIум бакале,
Укесунен тамбакале.

БАЙ—БАЙ

Гъава шипIе ме уше,
Хунчимух непIе боше.
БаскIа кIункIури бала,
Гъе непIахун тен боше.

БаскIа бала, бай-бай!
Джужки гала, бай-бай!

Мучулийох чIерене,
Хашен цIала цIарене.
ШотIай цIале бош вайнакI,
Муча непIал гьарене.

БаскIа, бала, бай-бай!
Джужки гала, бай-бай!

Хавррати лорочин бош,
БачIуърпезу ва булошI.
Гъун баскIа непIахеки,
Бойал еъхтIа непIе бош.

БаскIа, бала, бай-бай!
Джужки гала, бай-бай!

ТАРАДИ ШЕИРХО

М. ФУЪЗУЛИ

КЪАЪЗАЪЛ

Без елмугъо бошевеки, йаре зизи тене чаркIо?
Ахуз запи, бонекIи коьй букъунин шам тене бокIо?

Шу баскене шотIай къача йакъ баъгъйби къолайеби,
Зу каъзбийо къолайбсейнакI без сал тене акIо?

ЧIаьпIкин езфсай без чIичинаь, питIун таки йара ула
Укайиз тIе инсафнутIен без айитIаь веънеъ-бако?

Уше-гъена уък бонекIо, пIине цикIо негъла пулен,
Халха чъамди мугъурбезу, без бахтI мугъур тене бако?

ПIине бакса ви вард чъойне без пийехун барала хе,
Гъар еъатIан цампи жIогъул охъур джйаьр тене бако?

Зу вайнакI сал тез низиней, еъхунди гъакъыла белхун,
За жIомох чIурпи ачъунен ва акIатIан тене отIбо?

Фуъзули къиьнутI дугъеци, амдархой бош чъомагъийне,
Ваьн упанан, мо гъе аьшаь, ме аьшлаьхун куле гъакъо?

БИПЛУГЪХО

Мальжунун аругъой бош боки чъамеци.
Вамик хена бафтги пѳури танеци.
Фаръгъаден оьмуьраь танеди муша.
Шотлогъой кѳул зузу, залтун чѳуреци.

Шуа къача бафтги пѳуриз нубане,
Из къача оьнеьнен ва нууклане.
Сунтайал чѳичѳинаь тен таѳи пѳапѳа.
Ви уьк шукѳклалейнакѳ сал бокѳал тене.

Зу гъема жѳеьна бул дузгѳи ви аьмхун,
Булошѳ пѳине баки пѳийин негъахун.
Те негъа гъун горох еки, гъе чѳатѳа,
Портебса, сурукѳѳи жѳеьна уькехун.

Каьрбаьлин очъала баски гъар пѳури,
Кѳуле бако, тойа тене ачъесбо.
Шотѳай кѳула съхтѳи таьсбаьйтѳун сербо,
Кѳийехун кѳийене шоно таракѳо.

Наногъой гъоьрмаьтаь ваьн ефайинан,
Бухаджугъонал ваьх къачѳѳала тене.
Джаьннаьтаь акѳсуна чурегъайинан,
Шоноал наногъой турин окъане.

АЬКИНЧИ

М.Аь. САБИР

Сал чѳурчѳуреци бурмахъа оьнеьна, аькинчи!
Гъикаьн баѳийо туьлки кинаь гона, аькинчи!

Гъар гъи са ѳийин без чъомой бѳеш отѳба, маьчурпа!
Кѳѳѳѳѳи озана пѳийехун негъ ѳикѳа маьчурпа!
Ви кулмугъоал белкъа турел тѳапѳка маьчурпа!
Амдар бака гъун, бафтѳену пис гъина, аькинчи!
Кирба ви муза, бурмахъа оьнеьна, аькинчи!

Айизлунейнакѳ усен писе гъаре, за гъикаь?
Агъаданутѳ са битѳун тене чѳере, за гъикаь?
Бостѳан-хойида мушене ташере, за гъикаь?
Зу гъикаьбаз ви аьш чѳуреци хена, аькинчи!
Лаькъ-лаькъ аьйитен бурмахъа оьнеьна, аькинчи!

Аьйит масѳка келе аьшби мал уксунахун,
Битѳийиний бел са жѳеь тандой ви елмугъо гъун
Йакъ тез бѳеьгъо, сал, арум еча, чѳевѳѳа пѳийехун,
Бириндзал еча, муѳа тада, гане аькинчи!
Тен ечо, чѳезкъо ви тѳола вер гъина, аькинчи!

Таьгъабрен чѳекъене арума гъам нехъа, каьбаз?
Дирѳийаь булошѳ чѳаьрткаьнене чѳекъе, каьбаз?
Есен бордже гала ви лаьйѳифаьз гъакъе каьбаз?
Ейех бада епсен палаз тастѳуна, аькинчи!
Кирба ви муза, бурмахъа оьнеьна аькинчи!

Ункѳон тенебу, чѳевузкѳо ви елмугъо, гъазкъо!
Харпи тумелхун негъ барала пулмугъо, гъазкъо!
Бачана чѳезкъо тѳапи, гъачъпѳи кулмугъо, гъазкъо!
Гъун ейех бада еки, са ви гъина аькинчи!
Лаькъ-лаькъ аьйитен бурмахъа оьнеьна, аькинчи!

Езбал бавану, арум тада, тайнѳина унко.
Хенутѳ мандайин, иьжѳа хеби иьжѳеьна унко.
Дизик укайин укайин хенбо шотѳо, лап жѳеьна унко.
Тен зомбакийо гъун йекъа, чѳаьйинаь, аькинчи!
Кархену са бели кинаь дуьнѳаьне аькинчи!

А.САЬГЪГЪАЬТ

ВАЬТАЬН

Без уькен дугъеци чурегъалоо,
Ваьтаьне, ваьтаьне, пѳурумал ваьтаьн!
За гъам шѳум, гъам еле тадийо шотѳин,
Ваьтаьнаь ейехун шина чѳевѳѳо, шин?
Гъарзу уклѳлтѳайнакѳ нанане ваьтаьн,
Бѳеши калабаки са нане ваьтаьн.
За таѳи мучанакъ без пѳине баке,
Шоно чурегъала са ѳине баке.
Кѳийехун чѳегъайин зуал пѳурезу,
Шотѳо без пулмугъой лохол езѳо зу.
Ваьтаьнен тадала бар тене чаркѳо,
Окъалу шотѳайнакѳ гъар тене бако,
Ваьтаьн бѳеш Калбочъой басѳала гане,
Ваьтаьн бѳеш аьйдугъой кархала гане.
Ваьтаьн чурнугъала гъар тене бако,
Бакайин, шотѳин сал гъи тене акѳо.

ГЪЕЙДАЪРБАБА ДИРИСТЛУГЪ

Гъейдаърбаба, коьйнуьл цаькъен дугъатан,
Охъурхохун хе шагъакла тагъатан,
Хуйаьрмугъон пул чурекки бегъатан,
Диристлугъкаьан баки ваьйнакI са захун,
Без цIиал сал йакъан бити музелхун.

Гъейдаърбаба, аьлур пурпи тагъатан,
Цаце боштIан тIойшан джупи чегъатан,
Ви хъавунко цциккхо хъайегъатан,
Банкса, йахал ейех бада еки, гъун,
Хъайхъайегъен, са муьхъ бакен уькхун.

Ахсибайин мушен кIожур сакатан,
Иъже ццик-кIориморци чухатан,
Ви асойен из гуратIа къачкIатан,
Йахал ейех бадал диристIкъан баки,
Къач еьхъеци барта бурухкъан баки.

Гъейдаърбаба, чъойа джардекъан бегъегъен,
Пийе ахшум, орайинхо пул негъен,
Ви аьйлугъо киьо цциккIаь акен,
Мушен фупи шотIо магъаье дугъо,
Банеко, без баски бахтIал хъайегъо.

Гъейдаърбаба, гъун чъомацIи бакавах,
БипI са тIогъоьл орайинхо акIавах,
Йахун оша диристлугъен каркавах,
Дубйнаь биьгъиь, ошIал бисун ачътIуне,
Са йетиме, из чъо келе бочъуне.

Гъейдаърбаба, тез бафтIи ви оьйиьне,
Гъи танеци, хъайбаксунал чIаьйине.
Ви коьзаьлхой пулмух келе маьйиьне,
КIори йакъур баксуна сал тез авай,
АчътIун, джойлугъ, бисуна сал тез авай.

Гъейдаърбаба, гъарен апI чъахтенекIо,
Усен таци, гъи барнутIе чIовако,
Окъалугъин оьмуьр хъуьнхъуьле бако.

Ваьх ейехун тейан чIевкIо са гъи йан,
НуакIатIан гъалаллугъа таданан.

УДИНОГЪЛУ (1940)

ЖIОГЪУЛ ЕГЪАТIАН

Бегъахун очъал гамеци,
Цциккхоне чIочIа-мацIи,
Гъандну джубьуйре акеци,
ЖIогъул егъатан, егъатан.

Ход хазалене буйбаки,
Охъе хенен сасе саки,
Кала-мицIик муьхъе баки,
ЖIогъул егъатан, егъатан.

БАЧАЙНА

Пурпа, бачайна, пурпа,
Са беш сейване чурпа!
Йолдаш чурегъайинвах,
Мес бикъатан за кIалпа!

Ми битатIан пайизе,
Тен чуре беш айизе,
АьйлугъойнакI муз еча,
Хъайбака хъош, айизе.

Пурпа бачайна, пурпа
Гъун гъар гала тарапа!
Майа аьйлух акIайин,
Йахун диристлугъ упа!

ПАМПАЛУКИ

Ай пампалукI, пампалукI,
Торахун сурукI пампалукI
Торахун сугъукI пампалукI!
Хе тадайиз, тен уьгъоь,
О тадйиз, тен уко.

Майан тайса тен укю,

Пампалукі, ай пампалукі
Къаньадхо хъай пампалукі
Бегъегъ чючла гамастла,
Гъун ви гован тарастла.
Ходен цияк чеклатлан,
Гъунал ченса таранса.
Пампалукі, ай пампалукі
Къаньадхо хъай пампалукі.

Къаньадхо гъе наьзикаь,
Бикъсуней хохе бакса.
Усена са гъема хаш,
Йан сун-сунан акіса.
Шой манди хашуркостла
Са упа, майан бакса.
Пампалукі ай пампалукі
Къаньадхо хъай пампалукі!

МУЧУЛИ

Са арухе-гам тене,
Кіанькјоройе-джам тене.
Цалестла-цїлдал тене
Кјалкјатлан идал тене.
Арух лапи мейванье,
Койен чїепи мейванье.
Кавйбакамун анепіса
Кавйкаймугъо "ходалхун",
Согъо-согъо барестла.
Савайна бегъ чарткјамун,
Согъоал тене манстла.

ОРАЙИН

Гану бикъи маьхнаь ходин хожина,
Бари танса, гъам жюгъул, гъам иьжієьна.
Цоройунса ме жїєьнахун тіе жєьна,
Орайин, ай орайин!
"Гъариз" — укја очъалахун чїегъатлан,

Ви хе ацлар, гъамал чахе уьгъатлан,
Чурегъайин, са куьзкинун бегъатлан,
Орайин, ай орайин!
Бегъегъ чючле аьшлаь бикъи чартлункіса,
Ви чах хенса чьотлун оцкїса, уьтїуьнгьса.
Чурегъатлан мандакјлугъал гъатлункьса
Орайин, ай орайин!

ЕЧІ

ЕЧІ мандене тапкјлала,
Шин аьшбала беш гала?
Екинан хури-кала
Галпанан гъа, галпанан
Гъалал шїума болбанан!

Бицї тїогъ аруме, муне,
Гъикаь чурунса буне,
Аплах бакала гъине,
Галпанан гъа, галпанан
Хъош мандитїу кјалпанан!

Муш буне мушаданан,
Харалхо къошабанан,
Харайнаь иьшїабанан
Зорбанан гъа, зорбанан,
Усунбанан, кирбанан!

Арум беши елмухе
Аьш бикъала кулмухе
Цал тадала пулмухе!
Аьшбанан гъа, аьшбанан,
Баьраькаьтаь бешїбанан!

Епсен арум гъмабаре
Кирбен, бакен амбара,
Мухътїен гъар са амдара
Зорбанан гъа, зорбанан
Гъалал шїума болбанан!

НАГЪЫЛ

Ейнан уьмуьх лаханан,
Самал иьшиа баканан
ВаьйнакI нагъыл укIалзу,
НехтIун аьфчи фукалзу,
Без нагъылхо калане
Ахшумахун калане:
— Наьини бийаьс тIойшанен,
Шуйсьне тIапи царийо.
Бьдалакъхон фарьене,
Къушурхон аьчипене.
Туьжиннаь йеьтIун таде,
ШотIинал хьоме хьайде.
Чаьлиз бикъе ходалхун
Ехлятебса захун.
Са багъдайиназ лаце,
Наьини оьхьялаьз таце.
УкIайинав фукалзу
Сал нагъыл тез укIал зу.

БИЪБИЪ

Хенурхой дохол,
Къобигъой дохол,
БьбьбьтIун лахса.
ЧIоваки тайсун,
Гьсанде бакса.
СунтIин тIе сунтIу,
Хуьйаьре тастIа.
Гьаре лашкIойбса.
Таьзаь къогъумлугъ,
Амдархой къате,
Бьбьбьне бакса.

Ейнан сун-суна
Муча акен йан.
Аьшбал бакен йан,
Уькурхой къате
Бьбьбь лахен йан.

КАЛНАЙ БАЛАЗУ

Калбан нехе безину,
Баван нехе безину,
Нанан нехе безину.
Хаварал тетIун гьакъса,
Зу шуз келе чуруса.
Акеса, сал бех тетIун
Шу келе чуресуна,
Без кална сал нехтетIун.
Зу ене мицIик тезу,
Гьар са аьшлаь авазу.
НехтIун ене калазу.
Шин гьикаь нехе, пекъан,
Зу без калнай балазу.

БАВАЙ МАШИНА, КАЛБАЙ ЕЪК

Калбай аьктIухбу,
Бавайал машин.
Согъо о укал,
ТIе согъо бензин.
Бавай машина
Ичинь чIистIа,
Наанан чIистIа,
Вичене чIистIа.
Шин чьомхо хьайпи
Бона банеса,
ЧIиди танеса.
Калбай койлаьнаь
Лагъал бутене.
Къийььехун иьшиа
Тагъал бутене.
Са гьин за калбан,
Еьхьеди къужел.
Еькеь бачане
Келейан тацн.
Бурухийан лаци,
Хенайан бацн,
Бава машинен
Платенспи йах.
Гьа таранспи,

Атенски йак.
Баван нехе ки,
Машин шагъатле:
Калбанал нехе,
Без ек шагъатле:
Шотлогъой питу
Уьмуьх лахи зу,
— Машинял, еккал
Шагъатле, — нехзу.

АЙИЧАЪ ДАЪСАЪ ТАГЪАЛЗУ

Кала гъарзу ене зу,
Айичаъ даъсаъ тагъалзу.
Безъ чартклатан гъайзалзу,
Чъо-хожина оцклатзу.
Са кийе цижик бикъи
Те согъо кийе сумкя,
Нана дирислугъ укла
Кала йакъа чегъалзу,
Айичаъ даъсаъ тагъалзу.

КАЛБАКЪА НАЪВАЪ

Калбанкъя наъваъи
Ходтун битийо,
Кала баксейнакI,
Мейваъ тастейнакI.
Калбанкъя наъваъи,
Цижиктун битие,
Са гъи чуксейнакI.
Калбанкъя наъваъи
КIачули бити
Кала дирийаъ
Хеттун бадийо,
Хеттун дугъийо,
Гъеттун дугъийо.
Мацли кIачули
Сурук-сурукIе
Кезурхой дохол.

Шотлогъо гъавкъиъ
Укалван бол-бол.
Калба ашдин бош,
МантакI бакене.
Наъваннаъл нехе:
— Гъейи гъинаъхун
Беш ме дирийаъ,
Калалугъ ене,
Без озанене.

УЪКЕН НЕХЕ

Бези уькен музалбаки
Гъайза, жлогъул гъаре нехе.
Озан кIори мумушлакIен
Малал са оьмуьре нехе.

Ме дуйнаъне таък тарани,
Из уькехун къача царни,
Маъгъе маъгъли, фаре фарни
Моал са джуьр фаре нехе.

Айизин кала-мицликен
Чурецене шотло уькен,
Кул нулафтIи гъар цижикен,
Маъммаъл Намаз гъаре нехе.

ЕДУАРД КЪОАСААРИ (1954)

КАЛНА

Уьше непен Ниязлаз аки,
Бурухмугъо иъжIлаз аки.
Айлаъ, наъваъ ейех бадн,
Йакъ безъгала калназ аки.

Кална, кална, майану?
Нехтун гъар гъи кIойану.
Уеундугъен егъаллан,
Калбакъя ва акIаллан.

Сунай кула бийанкьо,

Беш гану тарайанкю.
Ацлар хе шуруклала.
Орайинхо айанкю.

Гьар бийаьсин, савайна
Бохи цивункю йайнакi,
Арци муьхь-муьхь уйанкю,
"Диристбака!" уйанкю.

ВАЗ КIАЛЕ

Хьаьвезци, тез аки ва,
Са-пiаь аьйит укiазах,
Уькнаь белхун чiегьала,
Маьгьаь вайнакi маьгькiазах.
Усенхо чiовакайин,
Кула тез запiкю вахун.
Непiе бошала бакайин,
Са без тiогьоьл еки гьун.

Байинкьуна мандезу,
Йакь тайсейнакi ваз кiале.
Уьке ачьи аругьо,
Баьчiуьктiейнакi ваз кiале,
Бокiоспiсейнакi ваз кiале.
Бешi чiегьала йакьурхо,
Цiал саксейнакi ваз кiале.

Гьун без уьке аругьо,
Баьчiуьктiес нубакайин,
Бокiоспiес нубакайин,
Ей ви кийин беспiа за.
Захун аьхийл бакайин,
Сал манстiун тез чуруса.

УДИЙОХ

Буькьаьластiа малнан
Муз муча, уьк хьайнан
Ме кала дубйнаьне,
Са айиз, са тойнан

Удийох, удийох!

Бухаджiух еф бестiа
Ацларнан уькьястiа
Бешала аьштин бош
Гьуьнаьрнан акестiа
Удийох, удийох!

Кьачурхо ташанан,
Муьхь гьымхо ечанан,
Ваьн беш ме перваре
Кархала халхырхой
Хунчинан, вичинан
Удийох, удийох!

МАЙИС КЕЧААРИ (1939)

ВИЦИМДЖИГЬОЙНАКI

Хунчи, дугьа заьнкаь гьун,
Дугьа, дугьа бошшамун!
Ме аьзиз вицимджийох
Джойтiунбакса гье йахун.
Са остiагьар дугьа гьун!
Аьхийл-иьшiа амдархов
Барта ибакекьатiун:
Ме заьнк са кала заьнке
Ейех мандала заьнке.
Вицi усен мотохун бешi
Кийе тiетiир, джуну еьшi
Тiистiун, бистiун, аьчикiа
Гьарейаний ишкiола.
Беш кулмугьохун бикьи.
Синифаьтiун ташери.
Питiун арцанан, аьйлох,
Ай беш хури балоох,
Са тiетiираь хьайпанан,
Йан укiала шикилхо
Ваьн беьгьанан, акiанан.
Тiе гьн беш аьйлугьохун
Сунтiин тiаре зомбаксай.
Тiе согьоал шипi чурди,
Шогiо уьмуьхе лахсай.
Аьйлух тiе сифтiин гьинаь

Ишкюлин айел кинаь
Арстунатун зомбаки,
Калисунатун зомбаки.
Айелдугьин гьимхохун
ВицI усене чIовакса
Те хури чIукIкIулигьон
Исаь ишкIоле чаркIса.
Саал дугъа заьнкаь гьун,
Дугъа остIагъарахун!
АнкIса ки, вицимджийох
ДжойтIунбакса гье йахун.
Те заьнкаь дугъатIан гьун
Муъхъйан бакса укьехун.
Ме заьнк са цIила заьнке,
ИшкIол чаркIала заьнке.
Саал дугъа шотIо гьун,
Дугъа остIагъарахун!
Айизе белхун ошIел
Барга ибакекъатIун!

НАНАЙ АГЪУ

Уше-гъена апI цIини,
Нетурхон арух заьн,
Зу буса чуркIайизал,
Ва тапан бош калазба.

БурхъатIан кала дава
Къужби, мучпIи пизу ва:
— Танса, таки, без бала,
Гьун са усун хъайбака!

Ай без муча кIункIури
ВайнакI нанакъан пIури.
НехтIун дава чаркене,
Шой кIойа калутен гъари?

Майану, бала? - уклIа,
Мандезу пулмух йакъа.
Ай бала, гьун са еки,
За ме даьраьхун чIевкIа.

Ай без мицIик кIункIури,
ВайнакI нанакъан пIури.
Доблаь-доблаьл чаркене,
КIойа калутен гъари?

АЫШ ГЪАРЕЙЕ ЦИ БАВАЙ

Чурузса ме ехлаьтаь,
Биси гьимхохун бурхъаз.
Бавагъо ейех баци,
ЧIовакитIу хъайбаказ.
Те гьимхо са айелзуй,
КIюжинал мицIик гъарзуй.
Бава мачъу тагъайин,
Майа ходал лагъайин
Тура тIапи оьнеьзкIой
ТIул гъаьвкъсунуз чурегъой.
Нанан вичаь карби за
Йакъанебой тIул гъаьвкъса.
Бавай буйби тIавнкитIаь
Зуз амцIибой леветаь.
Шоно гъаьлаь ходин бел
ЕтIунгъой Манас, ТIанийел.
ЛеветIин тIула аки
АртунцIой ходин тумел.
Манас аьми бачан кIоцI
Кийе лопа пIапIироцI.
ТIанийел ишкъар чIори бигъ
Шалварин чIотIурал зыгъ
ТIейин-мейин айиткIа
Баски пIапIироцIтIун запIкой,
Без калбатIун таьрифбой.
Баван пIучIурби хода,
МандакI, хаьхаь цинесай
Те Манас аьминенал
Са ала-окъа бьгъиь
УнекIой муча-кеже:
-Коно ви бавай аьше
Вичи, "зузу" маупа.
Ви бавай цIийа запа.
БухаджIугьон хашкъанби
ВайнакI келене аьшби.

Аьшбал баване баксай
Калбай цине тiапiесай.

Мила, гьема усене,
Бава пiури тацене
Бивгьивъ заьгьмаьтаъ запiа,
Зуз тайса шотiай йакъа.
Кула-тура кавьезу,
Шагьатi кiожал бикъезу.
Исаъ без бикъи кiоша
Шу йакъ саки егъайин,
Пилакьанъ дагъайин,
Нехе муча йа кеже:
-Моно ви бавай аьше
Сал ви доьше матiана,
Гъун бавай цийа запа.
Бухаджугъон хашкьанби,
Вайнакi келене аьшби.
Заьгьмаьт безине бакса
Бавай цине тiапiеса.
Са гьема усенал бешпi
Зу тiе таъзаъ кiожин бешпi
Орайинуз кашпiесгiе.
Маьгъаьлине ап-ацлар хе,
Уше-гьена шурунне,
Матiин гъари акiайин.
Кул оцки хе уьгъаьдин
Нехе: - Гъаре без хошел
Ункiо ви бавай аьше.
Гъун сал доьше матiана
Ишкъари цийа запа.
Бухаджугъон хашкьанби
Вайнакi келене аьшби
Аьшбалoo зуз бакса
Бавай цине тiапiеса.

Гъаметаьраьл усенхо
Чiованекса, танеса
Йаьше лохол йаьш гъари
Согъо-согъо ланеса.
Са гъи оьмуьрин йакъа,
Зуал бел дугъалазу.
Тiе маьйгъи кiуле окъа,
Зайнакi га бикъалазу.

Банeko, без гъаренал
Аьшби елмух лахале.
Банeko ки, шотiинал
Ичешнакi кiож бикъале.
Тiе бикъези кiожин бешпi
Цициклугъ ласакале,
Ходал, чiапiал битiале,
Лаци тiулал гъавкъале.
Авазу ки, тiе гъимхо
Йахун иьша амдархо.
Гъари кьонагъ бакатiан
Гъаре аьшлаъ акiатiан
Знал еьех бадалтiеу
Шотiо метаьр уклаттiун:
-Гъун сал доьше матiана,
Ви бавай цийа запа.
Бухаджугъон хашкьанби
Вайнакi келене аьшби.
Тезахбу сал са аьйт,
Барта кетаьркъан баки.
Дуьйнаьнин аьш гъармугъой,
Ци бавагъойкъан баки.

ТАРАДИ ШЕИРХО

Н. КАЬНДЖАЬВИ

АБРАЬСТУЬНИ КАРОЗХОХУН

Сунтiу чiоваксейнакi чiегъайин йакъа,
Капмапа шипi таки, ва кийе гъакъа.

Аьджугъон масъхтiа аьллой шукiкiала,
Еьхунди, бачана фарпа очъала.

Гъарахун магъакъа бавай аьджугъо,
Шотiохун достi баки йакъатiун тагъо.

Са ходале чiейса хурмакъа цацур
Согъо къарт мучане, тiе согъо кейбур.

Магъакъа сал вичей пийа вичаьхун,
Мучанакъ пи тене, авабака гъун.

Боштiан чiементiогъо акесмада чъо,

Ула ефсувахун заъраълун запікло.

Булла амдарахун гъун иъшіа бака,
Изи шагъаті аьшур члованеко ва.

Къзыл арух тене, дим кирегъане,
Шоно чъар кинаъне, царегъалане.

Муъхъ бака, уькхаъхъ, къгъкъиз мацурпа
Къача члаьпкин ефа, чъойел ахшлумпа.

СОКІРАТИ КАРОЗХОХУН

Хел запклала буша тгетар чіиѣа ки,
Филе турин окъа ва макъан саки.

Паъраъкаьлен ичин-ичейнакї баки,
Гъам каъфаъне аьлди, гъам кїоже бикъи.

Кул нупанеспіала мучамуз баксун,
Шагъатіе кежемуз кулбикъалахун.

Апеспіи аьйитпа, вахун зомбаки,
Гъар сунтін аьйитаъ мучакъан чевки.

Пихупіклал амдара кул бохомада,
Къачіарун гинаъстла из ейех бада.

Беспіа, піи хупсуна чурмаки келе,
Са гинал ви турел даъчуьрегъале.

Пийин негъ келене ви асойхостла,
Ханчалахун са бул піине, барестла.

Шорба, къокъ ботлала ханчален са гъи,
Макъан тіе піийейнакї ви бул дугъи.

Ви беші аьйит макъанпи сунтін,
Вахал урбатахун санеко шотін.

Са орайин бака, хекъатлун уьгъиъ,
Ви бестла гаматкъан тіаъкеъци гъар гъи.

Гъун мал уксуненун бухаджіух бако,
Пулдеші-елема, усатлун укло.

Гъун тгетар ука ки йаван, члаьйинах,
Кавйтлу охари хебес бакавах.

Мучанакъ укатлан окъойа боса,
Шотогъон сунахун сал тетлун бикъса.

Кїоѣа бакайнал гъазархон аьшбал,
Кулмугъо аьшлаъхун чахевмакїа сал.

С.ВУРГЪУН

АЗЫРБЕДЖАН

(Са локъма)

Бурухмух келез чловеке,
Ацїар орайинхоз аке,
Аъхпълаъхун зу избаке
Шині тагъала Аразхо ви,
Дост-йара улугъо дугъи.

Аватлун ки, гъун безину,
Гъам кож-месну, гъамал цїну.
Гъун без ваътаън, без нанану,
Елмугъохун джобї нубакан,
Азырбеджан, Азырбеджан!

Зу са аьйел, гъун са нана,
Вахунуз еъхтїиѣо гона
Таракланіз уьше-гъена
Гъа пуркїайіз гъун зайнакї мес,
Кархун, оьмуър, азукїну без.

Вахун зу аъхпъл бакатїан
Джобїлугъал захун бакатїан.
Без подурхо даьн бафтїатїан,
Къаъкъаънекїо усенхон за,
Чалхекъатлун инсанхон за.

Бул иъжїлане бурухмугъой,
Вайнакї бийин шїале асой.
Чїоваки тіе кала гъимхой
Гъема чъойан акїиѣо гъун,
Къаче бошун бакииѣо гъун.

ТІАБКИ

(Гыкйыт)

Виро бавай таык гъарей. Шотлайнак ласун лашклойтунби. Кожин быгъыт ашурхой са пайа из озане съхт, алане баки. Шотлай бава Байлаар касыб айизлуней. Шагъат кархсунин умуден кюлхозане бацей. Гъа йакъе бегъыт, нагъыл кинаь ехлавтегъала муча гынур тене гъари чери. Гъара лашклойбамун бавахун манди са отагъла кюжа пюлбестесал тене баки. Не усенхо беш айизе пюлбаки кюжурхо кышинентун акестлай. Амдархой келе пай кюйане кархсай. Кюде дохол нехъ кырби очина ципи малатун заплей. Очи къарибакатлан "пюл". Метаар пюле цийа дибтунней. Дибе дохолал тлаыканъ саки из дохол таратунней.

Бавахун Вирона манди кюжин диб запесеней, тлаыки тене сакецей. Шотлай чугъух Сусани жомохун ме айитмух сал тене бистлай:

— Мона лазыме таки, са тлаыки гъакъа, дибе дохолхун сакен, самал таымизлугъкъан баки.

Виронен нехей:

— Ай Сусан, архайин бака, кийе кофтала кинаь гъакъалзу.

Гъар шаматл базаре тагъатлан пудмугъон тлаыкине хъавъесай. Ламандатланал унекой:

— Самал таынкаьзахбу, тлаыкинаь тадайиз, кюйа кыанднутл, чайнутл хъайбакалазу. Йекъ гъакъсейнак л тлаынкаь мандала тене. Ме базар хури-мурина гъакъаз, тлаыки гъакъсун маңдекъан егъала шаматлейнак.

Базарехун кюйа хъайбакатланал Сусанен бурехъсай:

— Ай Виро, пурумал тлаыки тен гъакъе?

— Бахтлавари хуыйаар, самал таынкаьзахбуй, тлаыкинаь тадийизуй, кюйа куламци егъалазу. Портба, егъала базар гъазкю.

Ме ехлавтаыхун оша гъар согъо из ашлин хъоштлане тайсай. Ошин базархойал гъар согъо метаар ехлавтене чарксай.

Са гъема усенахун оша Байлааръ мушен клянкюлби санеки. Ашур манеди Вирони озане. Савайна тороклала лапи кюйахун ченесай, бегъеъ умуъх баткламун ашесбай. Байлааренал баски гала ичейнак аш багъаыбеней: кийе кофтала тлолахун айизлугъойнак тороклале аьлстлай. Усенхон бурух кинаь чурпи са ишкъара муцен кычипи

сакней, баски гала джой са бикъес тене баксай.

Гынур гъаметаар чловаки танесай. Калба баски гала, наъваь Аран ачинаь, баваал дирестл гынаь ашлай. Са гы савайна Виро мих кийе муйе еха тагъатлан биргадирен шотло хъоше хъайди:

— Михъ кюйа лаха, кимкинаь еки. Районахун амдар бакале. Нехтун даване бурхъе.

— Биргадари пи келе маыйыней. Шаматгурхон непнутл манди амдаране зерстлай.

Виронен чале лохохун михъ чутъо тади танеци шакъкын кимкинаь. Келе амдаре кирецей. Шотлогъой бош согъо войенни формаланей. Кюлхозин ашурхохун самал ехлавтби пине:

— Кермацен йахун даване бурхъе. Амдархо доброволни йакъабсейнакыан мийа кялпе. Испалкюмахун са гала сийаыйыан бикъе. Шотло кялкялзу. Ши ции чегъайин айчлаь савайна хъо гылугъ шум съхти войенкяматакъан гъари.

Оша кагъызане кялпса бурхъи. Виронен из цийа ибакатлан пудмух байинкъе баки. Войенни формала ишкъарахун хаваре гъакъи:

— Доброволни гыкаь песуна, наъчаьлик йолдаш?

Шотин таарс-таарс Вирони лохоло бегъыт:

— Доброволни ичин чуреци давина тагъал-песуне.

— Шой без цийа цамкяллан гьетлайнак захун тенан хавар гъакъе? Нутагъайиз гыкаьбална?

— Милицияь зыякбаллан, гъари кюйахун ташалтун, йакъабаллан давина.

— Из циял бакале доброволни?

Районахун гъаритин саьсаь самалал ехъеди:

— Ункю ви музене булейнак калалугъбеса: Шотло хъош запа, оша буле къачкю. Айчлаь савайна войенкломатин бешл, бака!

Виронен бегъеъыт айитин хейир тенебу, шипле баки.

Самалал оша шакъкына оьнеъ-зизи бурехъи. Зарафат тене, сацце тан давина тагъаланей. Кимкин ехлавт кюжин амдархо пяплатлан Сусанен бурехъи бел-чиле тлапса. Гъокуьмаьтаь шагъат чалхала Байлаарен шотло самал уьке шиплугъе тади:

— Ай бала, бухаджлух кала ишкъаре, ваьх гьетлайнакыан хъахаьне?

Бинен шотло уьмуьхаьл лахайин уькен пине оьнеъней. Айчиндари савайна шакъкыа булошл йасна гануң чурецей:

— Бухаджлух, гъун без гъара коьмаьй бака!

— Бухаджлук, без вичаь ваз тапшурбеса.

Виронен - таьк бала Арана кьужеби, мучепи, саал "диристтогьон манданан" пи аьскаьр тагьала гьармугьоне каьрбаки.

Шотло йакьабатлан баванал, чугьонал шор бьтлунгьсай дава са гьема хашен чаркяле. Хашур киреци усене баки, усенин лохол усенал гьаре, дава тене чарки. Баьйлаьр ишкьар гьаре кьача портбес тене баки, "Виро, гьорунбаки, тен гьари чьери" - укла дуьйнаьнаьхун танеци. БухаджлугьойнакI бийгьи макьан баки, шагьатле бава плури танеци. Хиб хаш оша гьаре бисуна хавар тадала "маьйиьн" кагьыза тене аки.

Са бийаьсчьо айзин исполкомкьа пощtle наьчальник шотлогьой клойатлеу гьари. Шаь тана маьгьаьне аklarlan Сусани уьк из ганухун галепи. Тейин-мейин аьйит сакитлукхун оша исполкомен пине:

— Сусан, гьун мицлик аьйел тену. Дава тайсуна авану. Са беш айзин амдархохун тийа бачь танахун келене плуре. Наьйинин Виронахунал маьйиьн кагьызан гьакье. Гьарейан, ме бийгьиь хавара ва уклйан.

Ункло Сусани турмугьой окьахун очьал посплб цареци. Пулмух байинкье баки. Арана из тлогьоль акI киркереби," аьйеле, уьке кьийне бафтло" — пине.

Саал Аранене оьнеьна бурхьи. Шоно мицлик теней, хибимджинаьне клалей. Умудей ки, бава усунлугьен егьале. Шотлай тагьатлан пи аьйитмугьо ейехун тене чьевкей:

-Дава чарклатлан егьалзу, кложейнакI са таькиал ечалзу.

Бавагьон шагьатлгун пийо, маьйиьн гьинурхон бохой тене запко. Са усен оша дава чареки. ДиристI маьди гьармух гьари чьертлун клойа. Айзе бурехьи гьаргьайинхо акеса. Аьшур йаваш-йаваш гьайдинане бафтIи. Амдархой пийе ишигье гьари, сандугьхо плурум шумен буйебаки. Аьйлох бош тапанен ишкьола тайсатлун бурхьи. Аранал тIе аьйлугьон бошей. Ичинал шагьатI клаленей. Шотлай уьке кьачурал келене мандей. Шотлогьой лап калоо бавай са таьки борджлу мандстлуней.

Ме усенхоал келе кьаьрибаьтлун, са бурхьатланун авабакеа, саал чарклатлан. Давинахун ошин усенхоал гьаметар усун чьоваки танеци. Аран кала са гьаре баки. Кложин аьшурхо бурехьи йакьа таштIа. Бьйиьнгь гьинурхой сунтлустIа савайна нана пине:

— Дурсун аьмин гьарабина лаши базаре тагьалзу. КложейнакI гьикаь гьакьаз?

Сусанен муьхь-муьхь джогьабе тади:

— Базарлугьа мучанахунтлун бурхьо. Са кило гьалва

гьакьа, межбаьин гьалва. ЕьхтIа ме таьнкинаь вайнакI гьикаь чурунса гьакьа.

Аран базаре келене тарапи. Гьалвина гьанекьи. Базарин ошлел палаза зердале топурхо акI Дурсун ишкьарахун хаваре гьакьа:

— Дурсун аьми, морох гьикаь?

— ТIаькине, клуде клойа дибе лохолтлун запле,

— Аьми, ски мотлогьой сунтлу зайнакI гьакьен.

Сабачь кьа маньт тади са тIабки гьакьи ботлунси гьарабина. Базарехун аьшлаь чарки хьайтлунбаки клойа. ТIаькин топа сатлунки арна ходин окьа. Аранен нана клалпи цивеки маьгьаьлне:

— Ай нана, ви чурегьала тIаькинаь гьакьезу. Гьесабба ки, бавай йах сал са бордж тене манде.

Сусанен баьгьольоьлахун муьндаьфаь саки пине:

— Майану, ай Виро, ви коркьан тIоьшиь. Гьун аьйит тади тIаькинаь ви гьарен гьакьене, ва борджахун чаркестIене. ДиристI мандийнауй, ви пийий анкIой!..

ЛАЬМПИИ ШУЬШАЬ

(Чьоваки гьинурхохун са акесун)

Клойа арци киркуз клалей. Наванал аругьой бестIа чурпи бийаьсинейнакI йекье тIатланей. Дагьбакала чIаьйинин аден амдара иштIагьане бастIай. Гьава савайнинахун каьркуьре чьовакей. Каьркуьр гьава бакатланал беш ишигьхо гьаьмишаь анешIтIа. ТIе гьиял са гам бьгьеь бакей, саал буругьохун фуклала чах муш.

НойуьтIин лаьмпоох ишигь ачьатлан беш умуде, усун шотлогьойан баьчлукьдеса. ТIе гьиял ишигь са анечьи, са бонекI, ошаал тамам анечьи. Кирк кийе манузди. Нанан чьомхо хьайпи чьере чIош. Танеци окьин клойахун лаьмпаь ештIа. Шотлай бачанехун зуал чьериз.

Нанан окьин клойа бакала лаьмпогьой сунтлу баьчлукьеди, из кийе еьхтIи чьере клойахун. Мушен лаьмпинаь ачьесебо пи банеци пIаькаьнин окьа. ЧурецI пIаькаьнин лагьане ала, из кул самал жIикIецIи. Лаьмпин шуьшаь чIефтIи бинети сейване заплеци бетIонин лохол. Укайиз тенан вььбакал, гьакьылен нубикьаь са аьше баки. Шуьшаь бетона лафтIи хох тене баки. Гьоо, са кагьызин бочьулугь бакала наьзик шуьшаь бетонин лохол бити тене хохбаки. ШуьшаьнутI манди лаьмпин аьчикIала ишигьастIа хьай азкIсай: Шуьшаь бетоничь

лохол бити тыкырепи, таци бинети кӱле лохол.

Нана бухаджугъо келе веъ амдарей. Аьшлаь метаьр аки бурехьи тӱотӱоса:

— Моно гъе аьшаьй банеки, шуьшав гъетӱайнакӱ тене хохбаки. Йах кьада-баьлинаьхун аьхьиълебой. Амдари бой ганухун бетонин лохол бинети тене хохбаки.

Нанан аьйиткӱа кӱоцӱбаки шуьшинаь еьхьеди. Таьмизби ланехи лаьмпин бел. Баки аьшлаьхун оро кинаь аьйиткаал ланеци ала.

— Ай бухаджух, ме шуьшинаь гъетӱайнак хохбакса тен барти?

Шотӱай ме аьйитмугъохун оша музалуз баки:

— Ай нана, уькаь келе кьачмада, шуьшинаьстӱа тахсыр бутене. Ункӱо аьмуьр чарки тене. Гьалаь амдархойнакӱ ишигъ бесуне чуреса. Бухаджухал из таьраьфе баки.

Нанан лаьмпинаь истӱолин лохол лахи танеци из аьшлин хьоштӱан. Лаьмпинаь зачузби. Из шушин бел са кӱаьнкӱорой кагъыз лахи чурузци кирке бачана кӱалкӱазах. Сал са тӱогъ тез кӱалпей ишигъхо баьчӱькеци.

КЪОНАГЪ ЕКИНАН

(МИЦИК НАНОЙАХУН ИБАКИЙОРОХ)

— Шона, Малитӱ, Гоки, Шолуш, майанан, екинан, килекинан за кьонагъ баканан. Ваьйнакӱ холайуз бохийо, алцанан холай укнан.

Ахал Малитӱ, ахал Мидан, иша алцанан, холай еф лохоло бало, даьлкоох чӱемене бако. Аь, Гоки мӱе дулутӱа галмада бикььи кож баледо. Ахал Солуш, без кӱойа тулункьава чӱекьинутӱн бацийо. Гъе толтол хуьйаьлну?

— Хуьйаьлмух, усун баканан холайа укнан, оша такинан. Без аьшул келене. Кьавулхо килбалзу, шалпи кьалибалзу, олайинахун хе ечалзу. Бухалин бош алухбалзу. Биникхой палгада оцӱкӱалзу. Кавндуьлин лохол сулукӱ балзу. Кьалиби килбалзу. Талина, бухалина шилаьбалзу. Бийаьсейнакӱ пулум холай бахалзу. Оша чула чахкӱалзу, мучанакъ шолобалзу.

— Ананкса гьекьала аьшзахбу? Холайа кавьи чалнанки? Келе шагьатӱ. Тананса? Такинан. Чулегьатӱан пулум екинан. Дилистӱогъон!

АМДАРХОЙНАКӱ БОКАЛА УЬК

(ОЧЕРКИ)

1931-джи усена айизе шагьатӱ езбал кинаь чалхеци Ваьзирхой Кӱочи ишкьари кӱойа са гьар аьйеле нанахун баки.

Из цӱийа Рачиктӱун лахи. Шоно кӱожин мицӱик гьарей. Шотӱайнакӱал из хавтираь келетӱун чуресай. Кӱочи ишкьарен усун-усун нехей: кӱожа-меса тойдийал бакайин мицӱик гьара кӱалпестӱалзу. Аьйилен 1949-джи усена айизин ишкӱола чаркӱатӱан шотӱо кӱаькӱаьпӱин бешӱи арцестӱи пине:

— Бала, таки, инистӱутӱхой сунтӱу баки, макьӱьба, ва куламцӱи баркӱала тезу.

Рачик бавай аьйитенал танеци, 1957-джи усена Баькуьн тибб инистӱитӱтӱа гьаьким-терапевтӱ дипломен чареки. Са усен експерт гьаькиме аьшби. Оша шотӱо нана Кьаьбаьлин Ваьндам айизетӱун аьшлаь йакьаби. Тӱе айизе аьшби 2 усенастӱа амдархойнакӱ уьке бокӱосби, айизлугъой чурегьала са гьаькиме баки. Ваьндамахун оша шотӱо кьонши Мыхлыкьовагьатӱун йакьаби, тӱийане аьпбса бурхьи. 1966-джи усенахун Нийжӱеь болницинане аьпбса.¹

Айиз гала гьаьким аьшбсунин чавтинлугъ келене. Джавийл гьаьким шотӱогъохун шагьатӱе чӱери, ичейнакӱ гьема-гьема достӱ, чалхала баьгьаьйби. Сунтӱин нехей беш гьаьким елмугъо лафтӱала гьаре, тӱе сунтӱинал нехей кьызыл кинаь амдаре. Ме аьйитмугъой гьар сунтӱай бачане турин лохол бийаьби гьинур, непӱнутӱ кавьи шуьнуьре чурпе. Аьшлаь бурхьитӱхун магьай чӱоваки усенхостӱа шотӱай кийехун гьазархон азаруне чӱоваке, шотӱин гьема амдара бисунахун хьоше хьайде.

Пайизин гьимхохун согьонен. Аькелхой Гаркенен ерекь лугьа уше кӱацӱей. Кула саал фаьлдатӱан тавар чавртӱи лафеди из тура. Кьачахун пулмух байинкье баки. Ботӱеци ганухун пӱи бурехьи шурупса. Шотӱай "оохх" саьсаь чугьух-аьйлух тӱитӱери гьартӱун. Барала пӱийа аки буртӱунхьи оьнеьна. Кьоншийохал гьартӱун. Шотӱогъой сунтӱин пине:

Оьнеьнахун коьмаьй тене бако. Ишкьара усун гьаькимав планеспӱсуне лазым.

Шотӱо еькеь тӱажкина лахи етӱунчери айизин балницинаь. Гьари планӱатӱан ичу тамам ачьеспӱнеей. Са "район, скӱоро, скӱоро" аьйитмухе уьмуьгъо лафтӱай.

¹(Очерк 1981-джи усенане цамеце. Р. ВАЬЗИРХОЙ 1983 усане плурене)

Пулмуго хъайклатан бьнегъи са тахте лохол баскене. Елмугой гъаким Ваьзирхой Рачик саал фелдшер из бестла чурпетун. Гъакимен Гаркенаь пул чуревки ахшумкла пине:

— Аьйаь, гъикаьн ва саке? Келе гъуьнарду аьшун бикье? Тавар аьшбестлес тен бакса гьетлайнакун кийе съхтлес? Бакийо баки чловакене. Са гьоор ва киркирба, аьшур шагъати бакале.

Оца бурехъи аьшлин бачана. Шурум са бькеь дугъи, ботлени гану еьнеьби. Аьшлаь чарклатананл Валода пине:

— Ташанан, палатина баскестланан.

Гаркени турин ботлун вици гинен къолайе баки. Из турин кюйа тагъатан гъакимаьхун са моттоне хавар гъакъи:

— За мийа палеслатан узмуьго "район, склоро" аьйитмухе лафтлай, пюй калутенан района йакъаби?

Рачикен джогъабе тади:

— Шагъатун ейех ефе. Ва района, хирурки тьогъоьл йакъабсунийан чуречи. Къийанби палеслес нубакатлун, йакъа ва пийен ташане, окъалой гану аллойбавах.

Гаркениен исаьне бех бафти ки, гъакимен шотло каьраьмзинаьхуне хьош хъайде. Шотлайнакял уькехун иравилугъе авабакестли:

— Келе диристи бака, гъаким, бийамун ва борджлузу.

Рачикен булане жиклини:

— Азаррун гъакимаь бордж тене бакса. Шотлогъо къолайбсун беш бордже.

Гъакими аьйит музна беле манди. Дарвазин бьштан оьнеьдин саьсе гъари. Тура хъаьсе бикъи са хуьйартлун ечерей. Шотлай са тур клъкляпнаьхун окъа пийе бошей. Тлол локъма-локъма сунай лохоло лапечей. Хуьйари чьо-кожи мацли каьгъане чуречей, ичинал зьхь-зьхь гьутлунней. Рачикен ичу хуьйаране палесби:

— Кала хуьйарну, гьетлайнакун цирите? Оттенбса, гъикял тенебаке. Ви тура шор къолайбалиан сал из га тене аьгьал. Де шипбака, оьнеьна ботла.

1986-джи усенахун Ньжте айизин балнициа гъаким аьрбана Ваьзирхой Рачикен метаьр азарруйох келене аке, келене чловакестла. Шотлогъой гъар сунтлайнакалал уьке боклоспе. Шуьнуьрхо шотлогъой бестлане чловакестле. Шотлайнакял са Ньжтеь айиз тене, къонши айизмуьгой амдархонал Рачик гъакимаь шагъатлун чалкса, шотло ичогъой иьша амдартлун гьесаьббеса. Аватлун ки, са аьш егъайин Рачик гъакимей шотлогъо тлара тене баркял, кул палесалале. Аватлун ки, Рачик гъакими уьк амдархойнаке бокиса.

Ме гъимхо шотлай тоьгъоьл амдархо самалал келетлун ейса. Егъалтлогъой бош азарру нубакалоорохал келене. Гъакими 50 йаьше тамамбаке. Айизлуьох, аьхитл-иьша айизмуьго бакала достлур, чалхалхо шотло пулхашлугъ тастлйнакитлун ейса.

ЙАЬШАЬ ДУРМУШААРИ (1936)

АЬЧИПАНАН, ЧАЬПИБАНАН ХУЬЙАЬРМУХ

Гъе вичей лашклойин гъине,
Баьйе чуре, аьчипанан!
Аьхитл кюйа са хуьйарал,
Бине чуре, чаьпибанан!
Дашклойхостла еф уьк муьхь-муьхь,
Аьчипанан, чаьпибанан, хуьйармух!

Йакъ таданан, йакъ таданан!
Баьйаь, бинаь белш баданан,
Муштлулугъа йакъабанан!
Тлапакл дузьби, кюйи хъайпи
Муча финен гамат буйби,
Белшлун чьере ишкьар, чугъух
Була кюцйи мачурпанан, хуьйармух,
Аьчипанан, чаьпибанан хуьйармух!

Кийе даьстаь аьйик бикъи,
Тле хуьйарал турел аки,
Бин чурпсуна зомбаканан.
Бьшклатанал тьетаьрбанан,
Ваьх сал макъан аки калнан.
Гъар лашклойе еф уьк муьхь-муьхь,
Аьчипанан, чаьпибанан, хуьйармух!

ПИСЛУГЪ МАБА

Аьшлин бошну, ви кул бохой,
Гъар са лаьнгаь гъун тада той.
Ме дуьйнаьне бухаджлугъой,
Амдархо сал пислугъ маба.

Ходур битiа, га ласака,
Ви йурде бош кiож-мее бака.
Къаьнаьд хъайпи хожи сака,
Амдархо сал пислугъ маба.

Варлу, каьсиб чiаькмапа сал,
Чiаьккiайивах, гън тен акiал.
Къачiаруна бафтiайинал,
Амдарнуса, пислугъ маба.

НАНА

Ваз хъаьвеса, ай без нана,
Непсутi манди уьше, гъена,
Джайил гъимхо поп мацiиби
Йах гъун баванутi каланби.
Пойтенеци хашур, гъимхо
Пину: — Каьрай без йетимхон,
Камасилугъ нуакiатiун.
Ичоьгой пул бош бакатiун.
Аьшлаь танци, кiойан капи,
Кiойан гъари, аьшлаь капи.
Тейан аки ви баскiуна,
Арци мандакiлугъ гъакъсуна.
Гъаметаьраьл усун-усун,
Къач акiсунен, апi дiисунен
Йах каланби, шотiайнакiал,
Вах ейехун тейан чiевкiал.

ТАЪЗАЪ УСЕН

Биси усен чiованеки,
Гъун майану, усун еки!
Гъинур сугъукiкъан чiоваки,
Гъар сунтiайнакi, таъзаь усун!

Нучаркiала барла бака,
Маьгъла бака, фарла бака.
Сазла бака, таьрла бака
Амдархойнакi, таъзаь усун!

Уьжехун аьхилба къача,
Дуьйнаьсiйнакi шипiлугъ еча.
Муькiлугъ тада хунча, вичаь
Гън акiсейнакi, таъзаь усун!

НАВВАЪ

Навваьзахбу, даьджаьл навваь,
Дуьйнаьнин са коьзаьл навваь
Диристi гъинаь чуркiал тене,
Ахшiумане, аьчинаьне.
Са гън пине: — Калба, таки,
Хене тамат гъакъа зайнакi.
Хе ечалзу без калнайнакi.
Аьйчiиндаьри чурецитiу,
Тащи гъазкъи зу шотiайнакi.
Исаь мила, тiе гъинаьхун
Хене ештiа из калнайнакi.

ТАЪЗАЪ БИН

Худжустiане лаьнгаь бостiун,
Ай беши кiожин таъзаь бин!
Къайнакойнакi хуьйаьр бака,
Къайнибайнакi бин, таъзаь бин!

Ви кiойану, аьм къаштiампа,
Боштiан, чiоьштiан кирба, шiампа.
Сал са гънал хъош мачурпа,
Кiожин аьшлаьхун таъзаь бин!

Тур сайалу, барла бакан,
Хуьйаьрлаь гъам гъарла бакен,
Беш йакъурхо ишигъ сакан,
Ви заьгъмаьтен гъун таъзаь бин!

ФАРПА, АЪДАЛАЪТ!

Ке ви саьдаьфлаь саз егъатiан биьйсьх,
Чiоваки гъинурхо банестiа ейех

Дуйнавини гъар чъойа бафйангта ван бех,
 Еъхтіа гъун ви саза фарна, Аьдалаьт!
 Уькехун къачурхо царна, Аьдалаьт!

Калбогъой уруф ви кулмугъостіане,
 Бокіосісун вастіане, бокісун вастіане,
 Оьнесйал, ахшумал ви сазаотіане,
 Гъун шогіо са еъхтіа, фарна, Аьдалаьт!
 Симурхо музалба, тіана, Аьдалаьт!

Оьмуьрин са чіатге дугъала гъар хал,
 Муьхълугъал из боте, бокіунал, къанал.
 Ай вичи, ва уьмуьк лахалтгогъон сал,
 Веьзу, тегіун укю чурпа, Аьдалаьт!
 Еъхтіа піурум саза фарна, Аьдалаьт!

КИРКЕ БОШИНОРОХ

Калкіалтгогъо са гъема аьит	3	Бавахун маңди "хилаь"	28
"Нана очъал" а хейир-дуоох	6	Нехну за гъикаь	29
Уьке Муьхълугъ	6	Аьитаьхун бошейан	30
ГЪАЙИК КЪОАСААРИ		Пудеши	30
Майи без бала?	6	Майа тагъен, гъорбакен	31
Гъикаьн ва беспіса	6	Бачанла гъар	32
Таьзакуьл	7	Без чъоие	32
Дуькаьнхой беьш	8	Муьдуьр	33
Са аьшзахбу	8	Нептен наиз джиде	34
Зу исъ кюжа фалдаз	9	Уьке къач	35
Оьакин ашугъ	9	Са гъи	36
БАКИР ШИРИНИ		Калун джозьбаки	37
Къабьалинаьне	10	Езбали тіотіо	38
Хавал	10	Агъала	39
Гъикаьз акіса	11	Хунчи турине тайса	39
Инсанкъан керхи	11	Калнакъа Нано	39
Къошма	12	МандакІлугъ	40
Даване тайса	12	Чурузса	40
ВАЧИК АШУВААРИ		Мицїик кумчи	40
Кюдогъой цам	13	Аьфчийох	41
ЖОРА КЕЧААРИ		МалакІа битІал	41
Са кала ваьтаьнзахбу	18	ШавалутІ кирбса тагъен	42
Азырбаджан	18	Ме аьйел	42
Къабавлаь	19	Диристіогъон	43
Нана очъал	20	Кароз	43
Чалхал тейан, вичийан	21	Дадал	43
Нанай муз	22	Човал	44
Туьржаьн	22	Беьгъ	44
Тарун	23	Бокъой	44
Очъал, ваьтаьн, нана, шум	23	Бай-бай	44
Савлбираь са орайинебу	24	ТАРАДИ ШЕИРХО	
Вичимухе піури таци	25	ФУЪЗУЛИ, Къазаьл	45
Жіеьна чіурецийорох	25	Бипілугъхо	46
Ходин оьнеь	26	М.АЬ. САБИР, Аькинчи	46
Йакъур	27	А.САЬГЪГЪАЬТ, Ваьтаьн	47

КИРКЕ БОШИНОРОХ

Калкјалтгоьо са-гъема аьйт.....	3	Бавахун манди "хилаь".....	28
"Нана очьал"а хейир-дуоох.....	5	Нехну загьикаь.....	29
Уьке Муьхьлугь.....	5	Аьйтатхун бошейан.....	30
ГЪАЙИК КЪОАСААРИ		Пулдеши.....	30
Майан без бала?.....	6	Майа тагьен, гьорбакен.....	31
Гьикаьн ва беспіса.....	6	Бачанла гьар.....	32
Таьзакуьл.....	7	Без чьойе.....	32
Дуькьанхой беьші.....	8	Муьдуьр.....	33
Са аьцзахбу.....	8	Непен наназ акийо.....	34
Зу исав кюжа феьлдаз.....	9	Уьке кьач.....	35
Оьлкин ашугь.....	9	Са гьи.....	36
БАКИР ШИРИНИ		Калун джойьбаки.....	37
Кьабьаьлимаьне.....	10	Езбали тїотїо.....	38
Хазал.....	10	Агьала.....	39
Гьикаьз аькса.....	11	Хунчи турине тайса.....	39
Инсанкьан керхи.....	11	Калнакьа Нано.....	39
Кьощма.....	12	Мандакїлугь.....	40
Даване тайса.....	12	Чурузса.....	40
ВАЧИК АШУВААРИ		Мицїик куьмчи.....	40
Кїодогьой цам.....	13	Аьфчийох.....	41
ЖОРА КЕЧААРИ		Малакїа битїал.....	41
Са кала ваьтаьнзахбу.....	18	Шавалутї кирбса тагьен.....	42
Азырбеджан.....	18	Ме аьйял.....	42
Кьабьаьл.....	19	Диристїогьон.....	43
Нана очьал.....	20	Кароз.....	43
Чалхал тейан, вичийан.....	21	Дадал.....	43
Нанай муз.....	22	Човал.....	44
Туьркаьн.....	22	Беьгь.....	44
Тарун.....	23	Бокьой.....	44
Очьал, ваьтаьн, нана, шїум.....	23	Бай-бай.....	44
Савьбирав са орайнебу.....	24	ТАРАДИ ШЕИРХО	
Вичимухе плури тацї.....	25	ФУЬЗУЛИ, Кьазаьл.....	45
Жїеьна чїурецїйорох.....	25	Битїлугьох.....	46
Ходин оьнеь.....	26	М.Аь. САБИР, Аькинчи.....	46
Йакьур.....	27	А.САБГЬГЬАБТ, Ваьтаьн.....	47

М.ШАБГЪРИЙАР.		Нанай агъу.....	58
Гъейдаърбаба диристлугъ.....	48	Аьш гъарейе. цѝи бавай.....	59
АШОТІ УДИНОГЪЛУ		ТАРАДИ ШЕИРХО	
Жюгъул егъатѝан.....	49	Н.КАБНДЖАЪВИ	
Бачайна.....	49	Аьраьстуьни карозхохун.....	61
Пампалукі.....	49	.Соқирати карозхохун.....	62
Мучули.....	50	С.ВУРГЪУН. Азырбеджан.....	63
Орайин.....	50	Тѝавки.....	64
Ечі.....	51	Лаьмпин шуьшаь.....	67
Нагъыл.....	52	Къонагъ екинан.....	68
Биьбиь.....	52	Амдархойнакі боклала уьк.....	69
Калнай балазу.....	53	ЙАБШАБ ДУРМУШАРИ	
Бавай машин, калбай еік.....	53	Аьчипанан, чаьпибанан,	
Аьйчлаь даьсаь тагъалзу.....	54	хуьйаьрмух.....	71
Калбакъа наьваь.....	54	Пислугъ маба.....	71
Уькен нехе.....	55	Нана.....	72
ЕДУАРД КЪОАСААРИ		Таьзаь усен.....	72
Кална.....	55	Наьваь.....	73
Ваз кӀале.....	56	Таьзаь бин.....	73
Удийе.....	56	Фарпа. АьдалаьтӀ.....	73
МАИ.....			
Виц.....	57		

Бедии редактору: Т.Меликов
Техники редактору: С.Шаьбазова

ИБ № 6072

Јыгылмага верилмиш 10.01.95. Чапа имзаланмыш 1.05.95.
Офсет чап усулу илѝ. Форматы 84x1081/32.
Метбѝе кагызы № 2. Ѳдеби гарнитур. Шѝрти чап верѝги 3.99.
Шѝрти рѝанкли сурѝти 4.20. Учот нѝшр верѝги 3.8.
Сифариш 81. Тираж 500. Мугавилѝе гѝјметѝи илѝ.

Азербайчан Республикасы Мѝтбуат вѝ Информасија Назирлији

Азербайчан Дѝвлет Нѝшријјаты,
Бакы 370005, нѝсу Начыјѝев кѝчѝси, № 4.

АНА ТОРПАГ

Уди дилинде шѝ*рлѝр, ѝакѝѝлѝр.

БАКЫ-АЗѲРНѲШР-1995